AFNEMERS CENTRAAL IN DE JEUGDSTRAFRECHTKETEN

ONDERZOEK IN OPDRACHT VAN DE STRAFRECHTKETEN REGIO NOORD-HOLLAND

7 SEPTEMBER 2026

INHOUDSOPGAVE

1. Achtergrond **p. 3**

2. Kansen **p. 4**

3. Onderbouwing **p. 7**

3.1. Vergroot het bewustzijn van betrokken professionals in de strafrechtketen over de onervarenheid, het onbegrip en de onzekerheid van jeugdige in deze levensfase. p. 7
3.2. Pas taalgebruik en werkwijzen aan op de belevingswereld van jongeren. p. 10
3.3. Besteed structureel en zichtbaar aandacht aan de persoon achter de verdachte. p. 13
3.4. Stimuleer en faciliteer de betrokkenheid van een vaste vertrouwenspersoon. p. 16
3.5. Vergroot het gevoel van begrip en representatie bij de jongeren door de culturele sensitiviteit binnen de strafrechtketen te versterken. p. 19
3.6. Voorkom een periode van stilstand tijdens het voorarrest en bied perspectief. p. 20

4. Perspectief van jeugdigen op ketenpartners **p. 22**

4.1. Politie p. 22
4.2. Openbaar Ministerie p. 23
4.3 Raad voor de Kinderbescherming p. 24
4.4 Rechtbank p. 25
4.4 Advocatuur p. 26
4.5 Jeugdreclassering p. 27

5. Beschouwing op perspectief slachtoffers **p. 28**

6. De afnemer centraal - procesreflectie **p. 31**

Bijlagen **p. 33**
Werkwijze p. 33

Leeswijzer

- Dit adviesrapport start met een beschrijving van de achtergrond van het onderzoek (hfdst. 1).
- In hoofdstuk 2 delen we beknopt de kerninzichten uit het onderzoek en formuleren we zes kansen op basis van de ervaringen van jonge afnemers binnen de jeugdstrafrechtketen.
- Deze kansen worden in hoofdstuk 3 onderbouwd aan de hand van inzichten uit interviews met jeugdigen en advocaten, aangevuld met onze eigen expertise.
- In hoofdstuk 4 zoomen we vervolgens in op de rol van specifieke ketenpartners aan de hand van concrete ervaringen van jeugdigen.
- In hoofdstuk 5 delen we beknopt onze bevindingen over de beleving van jonge slachtoffers van jeugdcriminaliteit en hun omgeving
- Hoofdstuk 6 bevat tot slot een reflectie op het proces: welke kansen en uitdagingen bestaan er bij het (meer) centraal zetten van de afnemer in de jeugdstrafrechtketen?
- Een toelichting van de onderzoeksaanpak is opgenomen in de bijlage.

Dit rapport is verrijkt met citaten uit de gesprekken met jeugdigen. Voor deze citaten gebruiken we pseudoniemen die zelf door hen gekozen zijn.

1. ACHTERGROND

Aanleiding
Het programma 'Jeugdketen op het Juiste Pad' in de regio Noord-Holland heeft als ambitie om de jeugdstrafrechtketen met een geïntegreerde aanpak te optimaliseren. Zo wil het programma bijdragen aan een jeugdstrafrecht waarin 'eerlijk, effectief en tijdig recht' beter wordt gerealiseerd voor jongeren. Dit kwalitatieve onderzoek richt zich op één van de thema's binnen dit programma: het meer centraal stellen van de afnemers van de jeugdstrafrechtketen - jeugdigen en slachtoffers - in het strafproces. Op dit moment ontbreekt voldoende inzicht in hoe afnemers het de jeugdstrafrechtketen ervaren.

Daarom voerde onderzoek- en adviesbureau Youngworks, in opdracht van de strafrechtketen in regio Noord-Holland, kwalitatief onderzoek uit naar de ervaringen en waardering van jeugdigen, slachtoffers en hun omgeving. Het doel van het onderzoek is drieledig. Ten eerste biedt het inzicht in hoe de (her)inrichting van het jeugdstrafproces, vanuit het perspectief van de afnemer, kan bijdragen aan een effectiever strafproces en het voorkomen van recidive. Daarnaast laat het onderzoek de strafrechtketen in Noord-Holland ervaren wat het betekent om afnemers actief te betrekken bij het verbeteren van het strafproces. Ten derde draagt het onderzoek bij aan een beter begrip van de doelgroep, zodat individuele ketenpartners deze inzichten kunnen benutten.

Onderzoeksvraag
De centrale onderzoeksvraag luidde: *Hoe ervaren afnemers de jeugdstrafrechtketen?* Daarin stonden twee sporen centraal: de ervaring van de jeugdigen, inclusief hun omgeving (ouders, advocaten en andere betrokkenen) en de ervaring van slachtoffers van jeugdcriminaliteit inclusief hun omgeving (ouders, advocaten en andere betrokkenen).

Tijdens de uitvoering van het onderzoek bleek het werven van diverse doelgroepen lastiger dan voorzien: slachtoffers en hun omgeving, de omgeving van jeugdigen en jeugdigen betrokken bij een lichter vergrijp en/of met een HALT-afdoening. Het is gedurende de looptijd van dit onderzoek niet gelukt om voldoende respondenten uit al deze doelgroepen te betrekken. Een reflectie op deze uitdaging en het onderzoeksproces is opgenomen op pagina 31.

Het is wel gelukt om voldoende jeugdigen, met meerdere en diverse ervaringen in de jeugdstrafrechtketen, grotendeels in en deels buiten Noord-Holland, te werven als deelnemers van het onderzoek. Dit onderzoeksrapport is daarom hoofdzakelijk een weergave van het perspectief van deze jeugdigen. De inzichten uit de gesprekken met jeugdigen zijn aangevuld met inzichten uit gesprekken met advocaten, deskresearch en de bredere expertise van Youngworks over de jongerendoelgroep. Op basis hiervan beantwoorden we in dit rapport de volgende, aangescherpte, onderzoeksvraag:

Hoe ervaren jeugdigen de jeugdstrafrechtketen en welke kansen zijn er om de effectiviteit van het strafproces te vergroten?

De inzichten uit het beperkte aantal gesprekken met slachtoffers van jeugdcriminaliteit en hun omgeving worden afzonderlijk besproken in een beschouwing op pagina 28. Een uitgebreide beschrijving van de onze werkwijze en een respondentenoverzicht is te vinden in de bijlage op pagina 33.

2. KANSEN

Vraag
Hoe ervaren jeugdigen de jeugdstrafrechtketen en welke kansen zijn er om de effectiviteit van het strafproces te vergroten? Om deze vraag te beantwoorden hielden we diepte-interviews met jeugdigen die meerdere en diverse ervaringen hebben binnen de jeugdstrafrechtketen, grotendeels in en deels buiten regio Noord-Holland. Gevonden inzichten combineren we met inzichten uit gesprekken met advocaten, deskresearch en onze doelgroepexpertise.

Essentie
Een gedeelde opdracht van de jeugdstrafrechtketen, en een maatschappelijk doel van het jeugdstrafrecht, is het voorkomen van herhaling van strafbaar gedrag. Het jeugdstrafrecht draagt hieraan bij door strafbaar gedrag te sanctioneren. Een pedagogische aanpak, waarin jongeren verantwoordelijkheid nemen en ruimte krijgen voor begeleiding, herstel en perspectief, kan daarnaast bijdragen aan het voorkomen van recidive. De ruimte die hiervoor is, en de manier waarop deze wordt ingevuld, verschilt per betrokken partij en professional.

Dit pedagogische uitgangspunt vinden jeugdigen belangrijk, maar wordt niet altijd door jeugdigen herkend in het huidige proces. Hoewel veel jongeren erkennen dat zij fouten hebben gemaakt en bereid zijn de consequenties daarvan te accepteren, overheerst het gevoel van controleverlies en het idee dat hen onrecht wordt aangedaan tijdens het strafproces. Dit controleverlies wordt door jongeren gedurende het hele strafproces ervaren: van ogenschijnlijk kleine momenten, zoals tijdens het vervoer naar de rechtbank, tot ingrijpende onzekerheid over de duur, voortgang en uitkomst van het proces.

Juist een ervaring van rechtvaardigheid, begrip en betrokkenheid is essentieel voor jongeren om verantwoordelijkheid te kunnen en willen nemen, open te staan voor gedragsverandering en zich te committeren aan het voorkomen van herhaling. Wanneer jongeren het strafproces ervaren als onpersoonlijk, onbegrijpelijk of oneerlijk, kan dit de beoogde effectiviteit van het jeugdstrafrecht ondermijnen.

Onderliggend aan de ervaring van controleverlies en de daarmee gepaard gaande gevoelens van onrecht zijn een aantal factoren:
- Het gevoel van jeugdigen dat zij weinig overzicht hebben over het proces (wie, wat, wanneer) en in informatievoorziening volledig afhankelijk zijn van anderen;
- Juridische taal, formele procedures en afstandelijke omgangsvormen die de afstand vergroten tot ketenpartners en de professionals die hen begeleiden;
- Het gevoel van jeugdigen dat er weinig aandacht is voor de persoon achter de dader en de context waarin hun gedrag is ontstaan;
- Steeds opnieuw kennismaken met professionals en organisaties die beogen aan de kant van de jongere staan (advocatuur, RvdK, reclassering), die hetzelfde verhaal verlangen, waardoor voortdurend de focus ligt op wat de jeugdige fout heeft gedaan.

We zien diverse mogelijkheden om deze factoren te verzachten of (deels) weg te nemen, met oog op het voorkomen van recidiven. De grootste winst is te behalen bij *first offenders* (jongeren die voor het eerst met justitie in aanraking komen), die door hun gebrek aan ervaring met het strafrecht en (soms) jonge leeftijd vaker met deze factoren worstelen. Dit geldt ook voor de groep jongeren onder de 16 jaar, die door hun jonge leeftijd nog extra kwetsbaar zijn. De onderstaande kansen richten zich daarom primair op het verbeteren van

de procesbeleving voor deze twee kwetsbare groepen. De kansen kunnen ook bijdragen aan een positievere ervaring en betere uitkomsten voor recidiverende jongeren.

1. Vergroot het bewustzijn van betrokken professionals in de strafrechtketen over de onervarenheid, het onbegrip en de onzekerheid van jeugdigen in deze levensfase.
Tijdens de adolescentie bevinden jongeren zich in een fase waarin hun hersenen en sociaal-emotionele vaardigheden nog volop in ontwikkeling zijn. Ze kunnen zich bijvoorbeeld impulsiever gedragen, lange termijn gevolgen lastiger overzien, zijn gevoeliger voor beïnvloeding vanuit hun omgeving en vaker onzeker over hoe ze zich (willen) opstellen richting anderen. Hierdoor kunnen zij een strafproces anders ervaren dan volwassenen, bijvoorbeeld ingrijpende gebeurtenissen zoals een aanhouding of overnachting in een politiecel. Het is daarom van belang dat betrokken professionals in de keten deze onervarenheid bewust erkennen en hun werkwijze hierop afstemmen. Goede voorbeelden hiervan zijn de speciaal ingerichte jeugdcellen en de werkwijze van kinderrechters. Dergelijke initiatieven zijn waardevol voor een bredere groep minderjarigen.

2. Pas taalgebruik en werkwijzen aan op de belevingswereld van jongeren.
Complexe (juridische) taal, formele omgangsvormen en intimiderende settingen vergroten de afstand tussen jongeren en professionals. Denk aan een dagvaarding met een opsomming van artikelnummers en het dragen van toga's tijdens pro-formazittingen en inhoudelijke zittingen. Hierdoor begrijpen jongeren niet altijd waar ze aan toe zijn, haken ze af en voelen ze zich minder betrokken bij hun eigen strafproces. Niet alle jongeren durven aan te geven dat ze iets niet begrijpen, uit angst dat deze onwetendheid invloed heeft op hoe ze worden gezien door professionals die over hun toekomst beslissen. Bestaande initiatieven en ervaringen laten zien dat een toegankelijke werkwijze goed verenigbaar is met de juridische waarborging van het strafproces, waaronder buurtrechtkamers in Amsterdam en experimenten met simpelere taal in brieven.

3. Besteed structureel en zichtbaar aandacht aan de persoon achter de verdachte.
Jongeren hebben de behoefte om gedurende het strafproces meer gezien en benaderd te worden als persoon, en niet enkel als verdachte. Dit vraagt van professionals dat zij blijven investeren in contact, ook wanneer jongeren zich in eerste instantie defensief opstellen. Jeugdigen vinden het frustrerend dat in alle stappen van het proces de focus ligt op het gepleegde delict en missen erkenning voor de omstandigheden waarin ze deze fout(en) maakten. Daarnaast missen ze erkenning voor eventuele positieve stappen die zij gedurende het strafproces al zetten, zoals een goede inzet tijdens het politieonderzoek, een verbeterde relatie met een ouder of het opstarten van een opleiding. Het expliciet erkennen van de persoonlijke omstandigheden van jeugdigen en hun eventuele positieve ontwikkelingen kan zorgen voor meer betrokkenheid vanuit jongeren, en kan daarmee de effectiviteit van het strafproces vergroten.

4. Stimuleer en faciliteer de betrokkenheid van een vaste vertrouwenspersoon.
Vanuit het oogpunt van het voorkomen van recidive is het essentieel om vanaf het eerste contact met de strafrechtketen de betrokkenheid van een vaste vertrouwenspersoon te stimuleren en faciliteren. Een vertrouwenspersoon kan jongeren helpen het strafproces beter te begrijpen, verwachtingen te managen en de emotionele impact van het proces te verkleinen. Wie deze rol vervult, is daarbij minder belangrijk dan de continuïteit en het vertrouwen dat de persoon biedt. Dit kan een ouder, familielid, advocaat, jeugdreclasseerder of andere begeleider zijn. Ook een onafhankelijk rolmodel of ervaringsdeskundige kan voor jeugdigen van grote waarde zijn, mits deze tijdens het

gehele strafproces beschikbaar blijft. Met name *first offenders* en jongeren onder de 16 jaar hebben grote behoefte aan een dergelijk vertrouwenspersoon, vanwege hun gebrek aan ervaring en de ingrijpende indruk die het proces op hen maakt. Recidiverende jongeren beschikken vaker al over een vaste advocaat of jeugdreclasseerder waar ze een vertrouwensband mee hebben en weten door eerdere ervaringen beter wat hen te wachten staat.

Het onderscheid tussen hulpverlenende professionals (advocaten, Raad van de Kinderbescherming, jeugdreclassering) en andere professionals in de keten (officier van justitie, politie, rechters) herkennen jeugdigen niet altijd. Uit de interviews blijkt dat veel jongeren moeite hebben om professionals in de keten die in theorie aan hun kant staan, zoals advocaten en jeugdreclassering, volledig te vertrouwen. Hierdoor is een vertrouwensband opbouwen niet altijd haalbaar. Alsnog is het belangrijk hiernaar te blijven streven: ook als dit niet volledig lukt, vinden jeugdigen het prettig om een vast aanspreekpunt te hebben op wie zij kunnen terugvallen met vragen.

5. Vergroot het gevoel van wederzijds begrip bij jeugdigen door de culturele sensitiviteit binnen de strafrechtketen te vergroten.
Jongeren met een biculturele en/of niet-westerse achtergrond die wij voor dit onderzoek spraken, ervaren vaker een grote afstand tot de professionals die over hen beslissen. Ze herkennen zichzelf en de mensen in hun omgeving niet in de professionals binnen de strafrechtketen. Bovendien hebben zij het idee dat hun gedrag of thuissituatie vaak wordt beoordeeld vanuit een eigen, vaak westers, referentiekader van professionals, zonder kennis van of aandacht voor de deels andere (gedrags)normen en waarden binnen meer biculturele of niet-westerse omgevingen. Bewustzijn van professionals dat zij een referentiekader hebben, en nieuwsgierigheid naar andere referentiekaders, is hierin al een belangrijke stap. De culturele sensitiviteit binnen de jeugdstrafrechtketen kan bijvoorbeeld worden vergroot door het bewust vormen van multiculturele teams. Hierin kunnen de perspectieven van professionals met verschillende culturele achtergronden onderling actief worden uitgewisseld om begrip van de leefwereld van jeugdigen te vergroten.

6. Voorkom een periode van stilstand tijdens het voorarrest en bied perspectief.
Voor veel jongeren voelt het voorarrest als een periode waarin hun leven stilstaat. Terwijl leeftijdsgenoten doorgaan met school, werk en relaties, ervaren jongeren in voorarrest dat zij niet verder kunnen bouwen aan hun toekomst. Dit gevoel van stilstand wordt versterkt doordat zij vaak niet weten hoelang het voorarrest duurt en wat hen daarna te wachten staat. In de praktijk starten behandelingen, de mogelijkheden om vaardigheden te ontwikkelen en/of certificaten te behalen echter vaak pas na een definitieve veroordeling. Juist in deze levensfase kan een periode van enkele maanden grote impact hebben. Ook gedurende het voorarrest is het daarom belangrijk om te investeren in de ontwikkeling van jongeren. Door al tijdens het voorarrest begeleiding te bieden, bijvoorbeeld gericht op opleiding, werk, persoonlijke ontwikkeling of dagbesteding, wordt voorkomen dat jongeren stil komen te staan en wordt perspectief geboden op een positieve toekomst.

3. ONDERBOUWING

In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we tot de essentie en de kansen uit H1 zijn gekomen. We brengen hiervoor de inzichten uit de gesprekken met de jeugdigen, advocaten en met onze eigen doelgroepexpertise samen.

3.1. Vergroot het bewustzijn van betrokkenen in de strafrechtketen over de onervarenheid, het onbegrip en de onzekerheid van jeugdigen in deze levensfase.

Jongeren in deze levensfase maken ingrijpende neurobiologische en sociaal-emotionele ontwikkelingen door.
Tijdens de adolescentie bevinden jongeren zich in een fase waarin hun hersenen en sociaal-emotionele vaardigheden nog volop in ontwikkeling zijn. Dit heeft verschillende gevolgen. Zo hebben ze bijvoorbeeld meer moeite dan volwassenen om consequenties op lange termijn te overzien, waardoor ze zich impulsiever kunnen gedragen.[1] Ook zijn ze nog volop bezig met het ontwikkelen van hun identiteit, waardoor ze gevoeliger zijn voor invloeden uit hun omgeving en vaker onzeker zijn over hoe zij zich tegenover anderen willen of moeten gedragen. Daarnaast hebben jongeren in deze levensfase een sterke behoefte aan autonomie. Deze ontwikkelingskenmerken beïnvloeden ook hoe jongeren het strafproces ervaren.

"Wat professionals die met jeugdigen werken nou eens echt over ons moeten begrijpen? Dat hun hersenen nog niet volledig ontwikkeld zijn op die leeftijd. Ze begrijpen niet alles zoals volwassenen het begrijpen."

2Pac

"In principe kan je vanaf je 12e al in verzekering worden gesteld en in een JJI terecht komen. Dat doet wel veel met je, want die hersenen zijn nog niet doorontwikkeld om te beseffen wat er allemaal speelt. Dat heeft mij ook een storing gegeven in ontwikkeling. Je zit heel erg in een bubbel van het systeem, en op een gegeven moment begrijp je alleen maar deze realiteit."

James

Jongeren ervaren dat ze op verschillende momenten tijdens het strafproces niet worden behandeld als jongere, maar als elk andere verdachte.
Meerdere jongeren geven aan dat professionals volgens hen onvoldoende rekening houden met hun leeftijd. Ze hebben dan het idee dat zij behandeld worden zoals elk andere volwassen verdachte, en niet als jongere. Hier worstelen zij mee omdat verschillende momenten tijdens het strafproces als bijzonder ingrijpend worden ervaren. Juist op deze momenten is het gevoel van controleverlies groot en hopen ze op wat extra begrip of ondersteuning. Dit gevoel is vaak nog sterker bij *first offenders*, die zonder eerdere ervaring met het strafrecht worden geconfronteerd met onbekende procedures en ingrijpende situaties. Ze hebben nog geen manier ontwikkeld om hiermee om te gaan en/of een vertrouwenspersoon aan hun zijde die hen door het proces heen helpt.

[1] Huub Nelis en Yvonne van Sark, *Puberbrein binnenstebuiten: Wat beweegt jongeren en hoe krijg je ze in beweging?* (Amsterdam: Kosmos Uitgevers, 2010).

“De allereerste keer politiebureau, dan lijkt het alsof je in een film zit en je wordt verdacht van iets enorms. De politie had verteld dat ik op een gesprek moest gaan en plots moest ik 8 uur lang in een cel verblijven. Ik begreep niet wat er gebeurde. Mijn reactie was schreeuwen, schelden en trappen tegen de deur omdat ik het gewoon niet snapte. Ik wist me op dat moment echt geen raad.”

Stan

“En de eerste keer dat ik gearresteerd was, had ik er wel veel moeite mee. Alles komt heftig binnen. Maar de laatste keer wist ik gewoon beter wat me te wachten stond. Vanaf het moment dat ik werd aangehouden kon ik me op het proces voorbereiden. ”

Amy

Voor veel jongeren is de **aanhouding** één van de meest ingrijpende ervaringen. Vooral jongeren die door een arrestatieteam uit bed zijn gehaald, beschrijven dit als traumatisch. Zij begrijpen op jonge leeftijd vaak niet waarom deze aanpak noodzakelijk is en zien weinig verschil met de manier waarop volwassen verdachten – in hun ogen - worden benaderd. Ook procedures die na de aanhouding volgen, zoals visiteren of het dragen van een transparant scheurpak, voelen op jonge leeftijd soms extra vernederend en ongemakkelijk.

“Op het moment dat ze met een arrestatieteam met veel geschreeuw en grof geweld naar binnen vallen terwijl je pas 12 of 13 jaar oud bent, is dat heftig; je bent op dat moment nog gewoon een kind.”

Yoran

“Wat ik me nog heel goed kan herinneren was dat ik op veertienjarige leeftijd echt naakt moest bukken terwijl die vrouw gewoon helemaal naar binnen keek. Dat vond ik wel echt heel intens als kind. Uiteindelijk heb ik het bij gesloten jeugdzorg vaker moeten doen en wen je eraan.”

Amy

Ook het **verblijf in een politiecel** wordt door vrijwel alle jongeren als zeer ingrijpend omschreven, vooral wanneer zij hier voor het eerst moeten overnachten. Zij beschrijven gevoelens van eenzaamheid, onduidelijkheid, verveling en verlies van tijdsbesef. De sobere omgeving en het gebrek aan comfort versterken gevoelens van machteloosheid en onrust. Een aantal jeugdigen pleit daarom voor een jeugdvriendelijkere inrichting van politiecellen of voor een minimumleeftijd van zestien jaar voor het overnachten in een politiecel.

“Ik vind dat ze dat echt pas vanaf 16 jaar kinderen kunnen laten slapen in een politiecel. Je hebt geen tijdsbesef. Je hoort wel alles wat op de gang gebeurt. Je hoort die sleutels en je denkt: ‘Yes, ze komen naar mijn deur’, maar ze komen vaak dan niet. Je durft ook niet te slapen, voor het geval ze aan je deur komen. Ik was zo blij als die deur openging om verhoord te worden. Dan ging ik extra langzaam lopen zodat ik langer uit de cel was.”

James

“Ik vind het schandalig dat er geen echte jeugdcellen zijn. Gebruik zachtere materialen, kleuren, leesmateriaal en standaard een spelletje op een computer.”

Advocaat

"Je zit maar te wachten en te wachten, maar je weet niet waarop je aan het wachten bent".

Jason

Ook het wachten tijdens het voorarrest en/of het **wachten op een definitieve uitspraak** zorgt bij jongeren voor veel stress. Ze weten niet wat hen te wachten staat, en hun leven staat ondertussen stil.

"De twee weken wachten tot de uitslag is echt ongelooflijk stressvol. Dat kan je echt niet iemand aandoen. En dan helemaal niet als first offender, je weet niet wat je te wachten staat. Ik zat alleen maar aan mijn strafeis, die 18 maanden te denken. Tranen vielen gewoon naar beneden. Ik zat gewoon met stress, ik at mezelf gewoon op vanbinnen. Uiteindelijk viel het hartstikke mee omdat mijn voorarrest van mijn straf werd afgetrokken. Maar dat wist ik toen nog niet."

Suiker

Het **vervoer met DV&O-busjes** wordt door meerdere jongeren als belastend ervaren. Zij beschrijven lange reistijden, gebrek aan eten, drinken en toegang tot een toilet, en gevoelens van onveiligheid tijdens het vervoer. Advocaten herkennen dat jongeren hierdoor vaak al uitgeput en gestrest op zittingen aankomen. Een jongere beschrijft dat zij daarom niet bij haar uitspraak aanwezig was:

"Ik was wel bij de inhoudelijke zitting, maar niet bij de uitspraak. Puur vanwege het vervoer met het DV&O busje. Heb je wel eens gehoord hoe vreselijk het is om daarmee te reizen? Al heb je om 4 uur 's middags een rechtszaak, komen ze je al om 6 of 7 uur op halen. Je moet eerst heel Nederland door, je kan niet plassen, eten of drinken. Vervolgens krijg je in een wachtcel alleen wat thee of koffie."

Amy

"DV&O reden bij de inrichting in Veenhuizen altijd vlak langs het water. Je moet begrijpen: als die bus het water in flikkert, dan verdrink je gewoon. Ik vond dat echt doodeng. En ze reden soms wel 130 of 140 km/u op de snelweg omdat ze haast hebben. Voor ons in die kleine ruimte voelt dat heel onveilig."

2Pac

Erkenning van de ontwikkelingsfase waarin jongeren zich bevinden is een belangrijke voorwaarde voor een pedagogische benadering in het jeugdstrafrecht.
Een pedagogische benadering binnen het jeugdstrafrecht vraagt om erkenning van de ontwikkelingsfase waarin jongeren zich bevinden. Hierdoor begrijpen jongeren beter wat er tijdens het strafproces gebeurt en voelen ze zich mogelijk meer betrokken. Bijvoorbeeld in aanpassing van taal en werkwijzen, waarover we good practices en knelpunten beschrijven in H2.2, of in hoe jeugdigen benaderd worden (H2.3).

Uit de gesprekken blijkt dat dit in de praktijk op verschillende plekken al gebeurt. Denk aan kinderrechters die jeugdigen tijdens de zitting op hun gemak weten te stellen, meer informele buurtrechtkamers waarin jeugdigen minder afstand ervaren tot professionals, en reclasseringsmedewerkers, politieagenten en advocaten die investeren in persoonlijk contact en oprechte aandacht. Deze voorbeelden laten zien dat een ontwikkelingsgerichte benadering niet alleen mogelijk is, maar ook daadwerkelijk verschil maakt in hoe jongeren het strafproces ervaren.

"Als advocaat kan ik echt nog verschil maken in het leven van jongeren. Volwassenen die ik begeleid zitten vaak al vast in patronen. Jongeren zijn in deze fase nog kneedbaar en goed te sturen."

Advocaat

3.2. Pas taalgebruik, communicatie en werkwijzen aan op de belevingswereld van jongeren.

Juridische taal leidt tot onbegrip en draagt bij aan het gevoel van controleverlies.
Voor veel jongeren is de taal die binnen het strafproces wordt gebruikt onbekend en (te) complex. Juridische begrippen en formele formuleringen sluiten onvoldoende aan bij hun taalniveau en belevingswereld. Vooral jongeren die voor het eerst met het strafrecht in aanraking komen, beschikken nog niet over de kennis en ervaring om deze informatie goed te begrijpen en de relevante informatie uit de grote hoeveelheid aan informatie te filteren. Uit de interviews blijkt dat veel jeugdigen pas na meerdere contacten met de strafrechtketen de gebruikte juridische taal en daarmee het strafproces leren begrijpen. Dat betekent dat juist de groep die het meest behoefte heeft aan uitleg, vaak het minste houvast ervaart. De complexe taal zit onder meer in:

- Formele correspondentie, zoals dagvaardingen;
- (Lange) processtukken, zoals een proces verbaal en rapportages van de RvdK;
- Uitleg door professionals over procedures en processtappen, bijvoorbeeld over een inverzekeringstelling of een verhoor;
- Benamingen van functionarissen, zoals (hulp)officier van justitie, griffier, piketadvocaat:
- Het taalgebruik tijdens zittingen;
- Juridische begrippen rondom sancties, zoals onvoorwaardelijk of een PIJ-maatregel.

Het complexe taalgebruik zorgt er enerzijds voor dat jeugdigen niet begrijpen welke processtappen ze moeten doorlopen of wat de betekenis is van beslissingen die over hen worden genomen. Hierdoor ervaren zij meer onzekerheid en verlies van controle tijdens hun strafproces. Tegelijkertijd leidt onbegrip ertoe dat jongeren zich minder betrokken voelen bij hun eigen strafproces. Zij lezen bijvoorbeeld belangrijke processtukken niet of haken tijdens gesprekken af.

“Er werd tijdens mijn zitting gesproken over allemaal artikelen. Ik kende dat allemaal niet, ik heb namelijk niet veel op school gezeten doordat ik in instellingen zat. Toen zeiden ze mijn straf met ‘onvoorwaardelijk’ erbij. Dus toen dacht ik: oh, dat is dan juist goed. En toen bleek dat het juist niet goed was. En toen ging ik daar helemaal over nadenken en ondertussen waren zij maar aan het praten en heb ik de helft gemist. Dat is wel fucked up, daardoor kon ik mezelf ook niet goed verdedigen.”

2Pac

“Die dagvaardingsbrieven zijn echt niet te begrijpen. Dan bel ik maar m’n advocaat om het te snappen. Er staat een datum, tijd, wetboek van strafrecht en artikelnummers. En dan nog wat ingewikkelde zinnen.”

Yoran

Onbegrip over de taal beperkt zich niet alleen tot de jeugdigen zelf. Ook ouders en andere betrokken naasten beschikken niet altijd over de juiste kennis van het strafproces en/of beheersen de Nederlandse taal onvoldoende. Daardoor zijn zij niet altijd in staat helderheid te scheppen, waardoor een belangrijke bron van ondersteuning wegvalt.

‘Ik kreeg wel een brief van de rechtbank geloof ik. En die snapte ik niet en mijn moeder ook niet. Dus toen hebben we [naam] van reclassering gebeld of zij het kon uitleggen.”

Omar

Jeugdigen geven niet altijd aan wanneer zij iets niet begrijpen.
Uit de interviews blijkt dat jeugdigen lang niet altijd toegeven wanneer zij iets niet begrijpen. Sommigen schamen zich hiervoor en willen niet de indruk wekken dat zij onwetend zijn. Een gebrek aan vertrouwen in de professionals versterkt dit gevoel. Anderen weten niet dat ze om verduidelijking kunnen vragen of op welk moment dat passend is. Zij ervaren het strafproces als iets dat hen overkomt, waarbij professionals de regie hebben. Daardoor nemen zij niet vanzelfsprekend het initiatief om vragen te stellen, ook wanneer zij belangrijke informatie niet begrijpen.

"Het gebeurt wel eens dat ik tegen de rechter zeg: 'Nou, meneer de rechter, ik denk dat hij niet helemaal begrijpt wat u zegt." Maar je moet iemand wel een beetje kennen om te herkennen dat hij afhaakt. Rechters zeggen heel vaak: 'Begrijp je dat?'. Maar jongeren willen niet toegeven dat ze het niet snappen, ze willen cool zijn. Maar ondertussen haken ze af en dat werkt alleen maar averechts."

Advocaat

"Ze zeiden wel: we gaan je verhoren en je hebt recht op een advocaat. Maar ja, ik was 13. Ik kende dat woord verhoor helemaal niet. Ik kwam gewoon in een kamer, twee mensen gingen mij vragen stellen maar ik wist niet dat dat een verhoor was en wat er gebeurde. Dus ging ik maar zwijgen."

James

"Tijdens zo'n zitting begrijp ik 80% niet. Je advocaat kan het achteraf wel gaan uitleggen, maar tijdens de zitting is daar geen tijd voor. Natuurlijk vragen ze aan het eind wel 'Begrijp je alles?', maar ik heb niet het gevoel dat er tijd is om alles dan nog een keer uit te leggen."

Jason

Formele omgangsvormen en intimiderende settingen vergroten de afstand tussen jeugdigen en professionals.
Niet alleen complex taalgebruik vergroot de afstand tussen jeugdigen en professionals in de strafrechtketen. Ook de werkwijze en omgangsvormen vergroten deze afstand. Jeugdigen komen terecht in een omgeving met formele omgangsvormen en settingen. Voor jeugdigen, zeker wanneer ze voor het eerst in aanraking komen met strafrecht, kan deze omgeving intimiderend overkomen. Dit versterkt het gevoel dat professionals in de keten 'niet aan hun kant staan': ook advocaten, Raad van de Kinderbescherming en reclassering worden soms in eerste instantie gezien als 'onderdeel van de vijand'. Dit belemmert het opbouwen van vertrouwen. Deze afstand wordt volgens jongeren onder meer versterkt door:

- De formele inrichting van de raadkamer en rechtszaal, waar jongeren vaak alleen tegenover een verhoogde tafel met meerdere professionals zitten. Dit versterkt het gevoel van ongelijkheid en afstand.
- Het dragen van toga's door rechters, officieren en advocaten tijdens inhoudelijke zittingen en pro-formazittingen. Dit schept afstand en kan bovendien wantrouwen opwekken wanneer advocaten er hetzelfde uitzien als de rechters in de rechtszaal.
- De formele aanspreekvormen en juridische etiquette, zoals verplichte aanspreektitels, vaste spreekvolgordes en het beperkte moment waarop jongeren zelf aan het woord zijn. Omdat ze deze juridische etiquette niet kennen, voelen zij zich eerder toeschouwer dan deelnemer aan het proces.
- De aanwezigheid van meerdere onbekende professionals, zonder dat voor jongeren volledig duidelijk is wie welke rol vervult of waarom zij aanwezig zijn.

"Hoe kan degene naast jou in de rechtszaal, die jou moet verdedigen, dezelfde jurk hebben als degenen die jou gaan straffen?"

Abdi

"*Bij de eerste raadkamer, dan zitten er drie rechters in toga op een verhoging. Terwijl de zitting met rechter-commissaris nog gewoon in een kamer is. Dan denk ik, waarom moet dit allemaal met zo'n poppenkast, wat is het nut ervan? Het is voor een meerderjarige ook al intimiderend. Het maakt het voor jongeren niet makkelijker om te gaan praten als het zo'n enorme toestand is.*"

Advocaat

"Ik was first offender, dus ik wist echt oprecht helemaal niks toen ik de rechtbank binnenkwam. Ik zat daar op een gegeven moment en ik zag allemaal mensen achter me: mijn moeder, mijn broer, mijn vader, een tolk, maar ook allemaal andere mensen die ik gewoon helemaal niet kende. Er zaten advocaten van banken en advocaten van slachtoffers en op een gegeven moment zat ik daar echt van: shit. De kinderrechter stelt zichzelf wel voor, maar ze vertelt niet echt specifiek wie al die mensen achter mij waren. Het was heel overweldigend."

Suiker

Bestaande initiatieven laten zien hoe het strafproces in de praktijk toegankelijker kan worden ingericht voor jongeren.

Een meer laagdrempelige werkwijze betekent niet dat - in de ogen van jeugdigen - afbreuk wordt gedaan aan de zorgvuldigheid of onafhankelijkheid van het strafproces. Juist door professionals benaderbaar te maken en waar mogelijk een minder formele setting te creëren, kan de afstand tot jongeren worden verkleind. Bestaande initiatieven (binnen en buiten Noord-Holland) en ervaringen laten zien dat een meer toegankelijke werkwijze goed verenigbaar is met de juridische waarborging van het strafproces, waaronder:

- De inzet van kinderrechters, met speciale ervaring en/of opleiding om met jongeren te communiceren.
- Voorgeleidingen bij de rechtercommissaris zijn vaak, zo horen we, in een informelere setting in een simpele kamer, rondom een tafel, zonder toga's. Hetzelfde geldt voor OM hoorzittingen.
- De Buurtrechtbank in Amsterdam. Hier zitten professionals in normale kleding met de jongere aan een ovale tafel op gelijk niveau. Dit zorgt voor een meer relaxte sfeer waarin jongeren eerlijker durven te praten.
- Experimenten met het vertalen van juridische brieven en vonnissen naar 'Jip-en-Janneketaal'.
- In onder meer Rotterdam wordt er direct na de raadkamerzitting de beslissing mondeling toegelicht aan de jongere en de ouders, in plaats van alleen via de advocaat of op papier.
- Beeldbellen voor routinezaken: wanneer jongeren hun verhaal moeten vertellen of er iets uit te leggen of te verdedigen valt, geven ze de voorkeur aan face-2-face contact. Wanneer het gaat om een uitspraak of beslissing waar ze geen invloed meer op hebben, hebben meerdere jongeren een voorkeur voor simpeler contact. Zo bespaart communicatie per videoverbinding bij korte zittingen jongeren een slopende dag.
- Rechters die hun taalgebruik aanpassen op jongeren met een licht verstandelijke beperking.
- Gespecialiseerde afdelingen (FICK) voor jongeren met agressie- of emotieregulatie-problematiek. Zij bieden extra begeleiding en duidelijke grenzen in een veilige omgeving.

"Je moet wel de wil hebben om goed met jongeren te communiceren. Dat is heel belangrijk als je in deze keten werkt. Kinderrechters zijn ervoor opgeleid. Dat verschil merk je meteen in de interactie met jongeren. Ik probeer nu vaak aan te geven dat ik graag een kinderrechter zou willen."

Advocaat

3.3. Besteed structureel en zichtbaar aandacht aan de persoon achter de verdachte.

Een onpersoonlijke houding van professionals werkt bij jongeren veelal averechts en vergroot de afstand tussen jeugdigen en professionals.
Veel jongeren geven aan dat zij wantrouwend het strafproces ingaan. Zij hebben vaak negatieve verwachtingen van organisaties binnen de strafrechtketen en zijn daardoor terughoudend in het contact met professionals. Wanneer professionals vanuit hun formele rol communiceren en daarbij een onpersoonlijke of onoprechte houding aannemen vergroot dit het wantrouwen en roept dit bij jongeren een defensieve houding op. Ze sluiten zich dan vaak af, waardoor de boodschap niet binnenkomt en/of weigeren om te praten, wat de afstand verder vergroot.

"Die harde houding zorgt er alleen maar voor dat een jongere in een soort automatische defensieve puberstand schiet. Ze weten wel dat jullie de baas zijn, maar dit werkt niet de-escalerend."

Jason

"De manier waarop je een cel binnenkomt maakt al een groot verschil. "Hi, goedemorgen. Heb je lekker geslapen? Wat wil je eten?" zou prettiger zijn bijvoorbeeld. Wees menselijk, toon empathie, laat die attitude zakken."

Amy

"*Behandel een jongere zoals je je eigen broertje of neefje zou helpen... wees jezelf en wees oprecht, want jongeren voelen direct of je met vooroordelen binnenkomt*."

James

Volgens jongeren ontstaat pas ruimte voor vertrouwen wanneer professionals zich ook als mens opstellen en oprechte interesse tonen in de persoon tegenover hen. Ze vinden het belangrijk dat er verder wordt gekeken dan enkel het delict. Daarbij gaat het niet om het loslaten van hun professionele rol, maar om een benadering waarin respect en persoonlijke aandacht centraal staan. Jongeren benadrukken dat ook dan vertrouwen niet vanzelf ontstaat, maar geleidelijk moet worden opgebouwd. Van professionals vraagt dit dat zij, ondanks de afstandelijkheid en defensieve houding van veel jongeren, blijven investeren in contact en verbinding. Juist een consistente, oprechte en mensgerichte houding kan ertoe leiden dat jongeren zich op termijn alsnog openstellen en ontvankelijker worden voor hulp.

"Mijn tip aan professionals: blijf die deur opendoen. Ze gaan hem nog vijf keer dicht smijten voor jou in je gezicht. Terwijl de professional denkt: ik ben er, neem mijn hulp aan. En die zesde keer gooi je de deur weer open en blijft die jongere ineens wel staan. Dat hebben jongeren nodig bij het eind van de dag."

Amy

De hulpofficier herkende mij van eerdere zaken en maakte een persoonlijk praatje: 'Jamie, hoe vaak heb ik je nu al in verzekering gesteld? Waarom doe je dit nou jongen? Dit wil je toch niet.' Juist zo'n gesprek zorgde ervoor dat ik me echt gezien en gehoord voelde. Dat is soms gewoon even nodig in dit systeem."

James

"Toen ik veertien was, zat ik in een Mario en Luigi-cel en kreeg ik hele pakken sap in plaats van één bekertje. Agenten kwamen om de beurt bij me zitten om gewoon over het leven te praten; ik

mocht zelfs met ze mee-eten in hun centrale koepel. Op dat moment voelde ik me geen crimineel, maar werd ik echt als een kind behandeld. Dat gevoel is me nog steeds bijgebleven."

2Pac

Jeugdigen willen graag erkenning voor de persoonlijke omstandigheden waarin ze fouten maakten.

De meeste jeugdigen die wij spreken erkenden dat ze een fout hebben gemaakt en toonden bereidwilligheid om de gevolgen daarvan te dragen. De gevoelens van onrecht die zij ervaren ontstaan niet zozeer door het feit dat zij verantwoordelijk werden gehouden voor het delict. De frustratie ontstaat (extra) tijdens het strafproces zelf. Jeugdigen hebben het gevoel dat hierin enkel wordt gefocust op het delict dat zij hebben gepleegd en de fout(en) die ze hebben gemaakt, terwijl de persoonlijke omstandigheden die tot de fout hebben geleid – in hun ogen - onvoldoende worden meegenomen. Zij hebben behoefte aan erkenning van het verhaal achter hun gedrag: wat er in hun leven speelde en welke omstandigheden een rol hebben gespeeld. Deze behoefte betekent niet direct dat jongeren verwachten dat hun verantwoordelijkheid wordt weggenomen of dat zij hierdoor minder straf krijgen. Zij willen vooral dat het volledige verhaal wordt gehoord en erkenning voor hun persoonlijke situatie, bijvoorbeeld tijdens het requisitoir in de rechtbank of het rapport van Raad voor de Kinderbescherming.

"Nou, advocaat, rechercheurs en de Raad gehad, kwam reclassering weer langs. Diegene kwam ook weer uitleggen dat ik niet slim ben geweest om dit allemaal weer te doen. Ja, daar heb ik ook allemaal geen fluit aan om door de zoveelste persoon te horen dat het niet slim is wat ik doe. Ze moeten leren begrijpen waar een persoon vandaan komt, om erachter te komen wat er nodig is."

James

"Ik heb best wel een hoge pet op van de meeste betrokkenen in de keten, hoor. Maar als ik een ding zou willen meegeven, is dat: kijk heel goed naar het verhaal achter het incident. Soms zijn dingen echt niet wat ze lijken. Gedrag van jongeren is een uiting van iets wat eronder ligt."

Advocaat

Jongeren willen graag erkenning voor de ontwikkeling en positieve veranderingen die zij gedurende het strafproces doormaken.

Ook ervaren jeugdigen dat er weinig aandacht is voor de persoonlijke ontwikkeling die zij doormaken tijdens het strafproces. Ze benoemen bijvoorbeeld stappen die ze maken in een betere regulatie van emoties, de inzet die zij tonen tijdens het onderzoek, een verbeterde relatie met een ouder of belangrijke stappen richting school, werk of een studiekeuze. Terwijl sommige van hen hard proberen te werken aan verandering van gedrag of stappen zetten voor een betere toekomst, hebben zij het gevoel dat deze inspanningen niet worden gezien en/of erkent binnen het proces.

"Tijdens de zitting ging alle aandacht naar mijn middelengebruik. Terwijl ik enorm gegroeid was in het onder controle houden van mijn agressie. En allerlei andere therapieën ook met succes had gedaan. Maar dat werd niet genoemd."

Joey

"Ik vind dat ze meer bezig moeten zijn met de groei van iemand. Ze zijn altijd bezig met wat er niet goed gaat. Ik werd snel boos, dus dat was het enige wat ik hoorde: je moet minder boos zijn. Een soort tunnelvisie op een probleem van mij. Maar er zijn ook momenten dat ik blij was, verdrietig was, andere dingen die ik ontwikkelde. Maar dat gedrag interesseert niemand heel veel."

Jason

Zij willen graag dat professionals - van jeugdreclassering, de RvdK, het OM en de rechter - erkennen dat de jongeren stappen zet om zijn/haar leven weer op de rit te krijgen. Wanneer jongeren deze erkenning wel krijgen, maakt dat veel indruk op hen:

"De Raad voor de Kinderbescherming motiveerde mij heel erg. Ze zeiden dat ik door moest gaan met de goede stappen die ik al gezet had. Dat vond ik heel fijn. En de jeugdreclassering stond echt naast me. In de rechtszaak waren zij ook aan het woord. Zij benoemden ook alle positieve dingen, zoals dat ik naar school ga en mijn rijbewijs had gehaald."

Omar

"Tijdens mijn laatste rechtszitting heeft de rechter mij geadviseerd om als ervaringsdeskundige aan de slag te gaan. Hij zei: ik denk dat je mooi werk kan verrichten."

Amy

Jongeren ervaren de Raad voor de Kinderbescherming niet als een organisatie die hun perspectief vertegenwoordigt.

Vanuit haar wettelijke taak heeft de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) de belangrijke rol om de persoonlijke omstandigheden en belangen van de jeugdige in te brengen en deze mee te laten wegen in het strafproces. Uit de interviews blijkt dat jeugdigen de rol van 'de Raad' (zoals zij de RvdK noemen) niet zo ervaren. Integendeel, zij kijken veelal met een diep wantrouwen naar de RvdK, denken dat zij vooral 'uit zijn op opsluiting' en hebben het gevoel dat zij eerder 'tegen hen zijn dan naast hen staan'. Dit negatieve imago wordt versterkt doordat jongeren het gevoel hebben dat medewerkers van de Raad hen onvoldoende leren kennen. Zij hebben het gevoel dat adviezen vooral zijn gebaseerd op processtukken, eerdere incidenten en een oppervlakkig gesprek, terwijl hun ontwikkeling, persoonlijke context en de goede stappen die zij inmiddels eventueel al hebben gezet onvoldoende worden meegewogen.

Opvallend is dat jongeren het gesprek met de Raad zelf vaak als een fijn, prettig gesprek ervaren met vriendelijke, geïnteresseerde medewerkers. Juist daarom komt een rapport met ingrijpend advies, waarin ze niets herkennen van het prettige gesprek, voor veel jongeren onverwacht. Het contrast tussen een positief contact en een advies dat zij als hard of eenzijdig ervaren, leidt tot gevoelens van onbegrip en teleurstelling.

*"Het waren voor ons altijd wel hele sympathieke mensen. Als je echt eenmaal met ze in gesprek was, ze knikte altijd en ze lachte vrolijk. En achteraf kreeg je dat advies en dan denk je: 'Wauw, wat een m*********'**."*

Amy

"De Raad voor de Kinderbescherming heeft nooit écht voor mij gestreden. Ik wilde de criminaliteit niet opzoeken, maar door de verslaving van mijn moeder móest ik wel voor mijn kleine zusjes zorgen. Het begon met stelen voor eten en uiteindelijk werden dealen en roven mijn 'normaal'. In de rechtbank zien ze alleen rapportages waarin staat dat ik 'veel buiten ben', maar ze kennen de noodzaak daarachter niet."

2Pac

"Ik sprak tien minuten met hem en dat waren alleen maar heel basic dingen, gewoon een vragenlijstje. En dan komen ze wel meteen met een advies, terwijl ik dacht van: 'Nee, je kent mij niet, we hebben elkaar maar tien minuten gesproken'. Het probleem is dat dat advies wel echt wordt meegenomen door de rechters en dat vond ik gewoon niet eerlijk."

Stan

3.4. Stimuleer en faciliteer de betrokkenheid van een vaste vertrouwenspersoon.

Jeugdigen vinden het lastig om professionals binnen het strafproces te vertrouwen. Het kan voor professionals in de jeugdstrafrechtketen tegenstrijdig lijken: jeugdigen geven aan meer ruimte te willen om hun verhaal te vertellen en gehoord te worden (zie 2.3), terwijl jeugdigen zich op veel momenten juist defensief opstellen of weigeren te praten. Een diepgeworteld wantrouwen richting het systeem en de professionals die daarin werkzaam zijn speelt hierin een belangrijke rol.

Veel jeugdigen, zeker *first offenders* en jongeren onder de 16 jaar, vinden het lastig om te bepalen welke professionals zij kunnen vertrouwen. Zij ervaren alle professionals binnen de strafrechtketen vaak als onderdeel van een systeem dat tegenover hen staat. Zo geven jongeren aan dat zij bang zijn dat de Raad voor de Kinderbescherming hun woorden anders interpreteert, of dat zij twijfels hebben of een aangewezen (piket)advocaat daadwerkelijk aan hun kant staat. Deze onzekerheid wordt versterkt wanneer professionals zich autoritair opstellen, waardoor de afstand tussen hen verder toeneemt. Hierdoor hebben ze het gevoel er alleen voor te staan.

Dit wantrouwen ontstaat niet alleen door ervaringen binnen het strafproces zelf. Een deel van de jongeren heeft al eerdere negatieve ervaringen opgedaan hulpverlenende instanties. Hierdoor is het vertrouwen in professionals vaak al beschadigd voordat zij met het strafrecht in aanraking komen. Voor deze jongeren vraagt het opbouwen van een vertrouwensrelatie daarom extra tijd, continuïteit en een oprechte, mensgerichte benadering.

"De politieagent zei: aangezien je geen geld hebt, krijg je een advocaat van ons. Ik dacht meteen: deze staat niet aan mijn kant. "

Abdi

"Binnen maken we elkaar van tevoren al gek met horrorverhalen over de Raad voor de Kinderbescherming: dat ze je alleen maar willen opsluiten en nooit een goed advies zullen geven."

Amy

"Soms lopen de emoties hoog op en die onnodige hardheid zorgt voor zoveel extra stress. Je moet je een beetje kunnen verplaatsen in die mensen; door zo formeel en streng te doen, maak je de afstand alleen maar groter en dat werkt uiteindelijk averechts."

Advocaat

"In mijn ogen was iedereen tegen je. Iedereen heeft wat over je te vertellen en over je te beslissen."

James

Een vertrouwd gezicht maakt voor jongeren een groot verschil in het strafproces. Wanneer jongeren wel prettig contact en een vertrouwensband hebben met een professional, maakt dit een groot verschil in hoe zij het strafproces beleven. Een vertrouwd persoon kan uitleg geven, een luisterend oor bieden, hen advies geven en jongeren een eerlijke spiegel voorhouden. Ze hebben meer houvast en begrip voor wat hen te wachten staan, hebben meer het gevoel dat ze gehoord worden en bovenal: het gevoel dat ze er niet alleen voor staan.

Verschillende jeugdigen hebben een positieve ervaring met zo'n persoon die voor hen het verschil maakt. Wie dit is, verschilt per jeugdige. Voor velen is dit hun advocaat, die voor hen niet alleen een juridische rol speelt, maar ook duidelijkheid biedt en het gevoel geeft dat iemand naast hen staat. Ze waarderen het enorm wanneer advocaten, ondanks de vaak beperkte tijd, persoonlijke aandacht en uitleg bieden en proactief contact opnemen. Face-2-face contact vinden jeugdigen in voorarrest hierin vaak het prettigst wanneer het gaat om inhoudelijke gesprekken, om zo een band op te kunnen bouwen. Telefonisch contact heeft juist meer de voorkeur als het gaat om een mededeling of update.

"Ik heb echt een band met mijn advocate; ze is heel lief, maar ze heeft geen blad voor de mond als ze hard moet zijn. Als ik aan het kloten ben, pakt ze me direct aan: 'What the f ben je aan het doen?' Tijdens gesprekken voelt ze aan wanneer ik afhaak en zegt dan 'ik leg het je zo uit'; ze weet precies hoe ze het aan mij moet vertellen. Door dat persoonlijke contact heb ik echt het gevoel dat ze er is om mij te beschermen."*

Joey

"Ik heb mijn advocate al sinds mijn twaalfde, waardoor we echt een diepe vertrouwensband hebben opgebouwd. Ze legt me alle stappen altijd heel duidelijk uit en ik hoef haar nooit zelf te bellen voor een update; ze houdt me automatisch op de hoogte en gaat uit zichzelf overal achteraan."

Yoran

"Mijn advocate bood me veel steun door me eerlijk voor te bereiden en me het volledige proces-verbaal zelf te laten doorlezen. Hierdoor kreeg ik weer een gevoel van controle op de situatie; ik wist daardoor precies wat ik kon verwachten op het moment dat ik die rechtbank binnenstapte."

Amy

Voor anderen is hun vertrouwenspersoon een jeugdreclasseerder, begeleider of een familielid juist hun steun en toeverlaat tijdens het proces. Het maakt daarin niet zozeer uit of deze persoon kennis en ervaring heeft met het strafrecht. Het gaat vooral om het gevoel gezien te worden door iemand die je door het hele proces heen ondersteunt.

"Ik had een goede reclasseerder die gelijk voor mij ging strijden om een schorsingsplan te maken. Ze vond me met 13 jaar veel te jong om daar te zitten. Ze had geen blad voor de mond en vertelde ook over haar eigen leven en haar kinderen, waardoor het meer een gewoon gesprek werd. Ik kreeg zo'n band met haar dat wanneer zij vertelde om iets niet te doen, ik ook echt naar haar luisterde."

James

"Mijn oom. Hij heeft gewoon 'mijn rug' en is er altijd. Naar die zittingen ging hij ook vaak mee. Het maakt niet uit of hij wel of niet iets kan toevoegen. Hij is er wel, snap je, dat is gewoon fijn. Dat heb ik best wel gemist in mijn leven eigenlijk."

2Pac

"Ik had [naam] van een stichting voor jeugdhulp. Ik kende hem al voordat ik überhaupt vast kwam te zitten, hij werkte op de plek waar ik vroeger zelf als jongere kwam spelen. Ik zag hem sowieso altijd als een grote broer. In die periode heeft hij dat echt alleen maar bewezen; ik kon echt alles bij hem kwijt, hij gaf me een veilig gevoel en was er altijd voor mij. Hij kwam ook elke keer naar de zitting en heeft zelfs een keer voor mij gesproken; ik heb hem echt heel veel te danken."

Suiker

Juist *first offenders* missen vaak een vertrouwenspersoon tijdens een voor hen onbekend proces.

Voor jongeren die voor het eerst met het jeugdstrafrecht in aanraking komen, is het strafproces vaak een bron van grote onzekerheid en stress. Zij weten niet wat hen te wachten staat, begrijpen de verschillende processtappen en rollen van professionals onvoldoende. Juist daardoor maken onderdelen van het strafproces, zoals een aanhouding, een verblijf in een politiecel of een eerste zitting, vaak een diepe indruk. Dit geldt ook voor jongeren onder de 16 jaar die door hun jonge leeftijd extra kwetsbaar zijn.

Deze onzekerheid wordt vergroot doordat first offenders in de beginfase van het strafproces vaak nog geen vaste begeleider hebben. Anders dan jongeren die al eerder met justitie in aanraking zijn geweest, hebben zij geen jeugdreclasseerder die een vinger aan de pols houdt, of hebben ze nog geen band opgebouwd met een vaste advocaat. Zij krijgen regelmatig te maken met een piketadvocaat, met wie er geen tijd is om een vertrouwensband op te bouwen en die niet altijd gedurende het verdere traject betrokken blijft. Ook ouders of andere naasten kunnen niet altijd de juiste proactieve steun bieden, omdat zij zelf onbekend zijn met het strafproces of omdat de jongere opgroeit in een instabiele thuissituatie. Hierdoor ervaren veel *first offenders* dat zij er alleen voor staan. Juist deze eerste kennismaking met het jeugdstrafrecht is bepalend voor hoe jongeren het systeem ervaren en in hoeverre zij openstaan voor begeleiding en gedragsverandering.

“Ik had al ervaring met instanties die niet goed waren en die mij alleen maar uit huis wilden plaatsen. Dus wanneer de Raad voor de Kinderbescherming dan bij je cel komt, praat je niet met die mensen. Je vertrouwt ze niet en in mijn ogen stonden ze gewoon aan de kant van de politie.”

Joey

“Ik vond het fijn dat ik mijn advocaat steeds beter leerde kennen, want ik wist: oké, hem kan ik vertrouwen, hij mag gewoon niks zeggen. Het is niet zo dat als ik iets vertel, dat het dan gelijk tegen me gebruikt wordt. Je hebt gewoon een stukje verduidelijking van iemand die aan jouw kant staat.”

Stan

“Minderjarigen die voor het eerst in aanraking komen met justitie hebben op het politiebureau vaak nog niet door wat je rol als advocaat precies is. Je moet ze dan echt heel goed uitleggen wat je functie is en waar je hen mee kan helpen, omdat ze vaak geen enkel beeld hebben van hoe een verhoor gaat of wat er daarna gebeurt.”

Advocaat

"Met piketdiensten krijgen we altijd alleen maar een melding met naam, geboortedatum, adres. Geen telefoonnummer van ouders bij of iets dergelijks. Dus je kunt ook niet op dat moment contact met hen opnemen dat je hun kind gaat bezoeken. Ik vind die structuur wel lastig. Die tijdspanne is heel kort, je kan niet alle vragen beantwoorden of alle twijfels wegnemen voor het eerste verhoor.”

Advocaat

3.5. Vergroot het wederzijds begrip door de culturele sensitiviteit binnen de strafrechtketen te versterken.

Een gebrek aan culturele sensitiviteit vergroot soms het onbegrip en de afstand tussen jeugdigen en professionals.
De jeugdigen met een cultureel diverse achtergrond (waaronder Antilliaanse, Turkse, Surinaamse en Marokkaanse achtergrond) die wij tijdens dit onderzoek spraken, geven aan dat zij zich soms (extra) onbegrepen of beoordeeld voelen. Zij ervaren regelmatig een grote afstand tussen hun eigen leefwereld en de professionals die over hen beslissen. Door het gebrek aan herkenning en representatie binnen de keten, hebben ze het gevoel dat ze tegenover een groep professionals staan die weinig begrip heeft voor hun achtergrond of ervaringen. Gedrag dat binnen een bepaalde culturele of sociale context als normaal wordt gezien, kan volgens jeugdigen door professionals anders worden geïnterpreteerd.

"Je zit gewoon tegenover een muur van mensen. Die ook allemaal ouder zijn dan jij natuurlijk. En ook nog eens allemaal wit."

Jason

"Er moet echt veel meer worden meegedacht over de achtergrond, iemands afkomst. Ik kom uit een Marokkaans gezin, ik heb wel eens een corrigerende tik gekregen. Als ik dat aan iemand vertel die bijvoorbeeld uit een heel goed gezin is gekomen en dat allemaal niet heeft meegemaakt... die denkt meteen, 'oh, dat kan een traumatisch punt zijn dat hem in zijn leven heeft veranderd. [...] Of: Antillianen kunnen heel luid praten bijvoorbeeld. Ja, als je dat niet weet, kan je dat zien als verbaal agressief. "

Abir

"Ik heb twee mentoren, een Nederlandse mentor en een Surinaamse. Als ik dingen moet regelen ga ik naar die Nederlandse, want hij is goed met dingen regelen en administratief enzo, hij weet hoe alles moet. En die andere is bijvoorbeeld weer sterk met andere dingen, met hoe hij met mij moet omgaan en met mijn agressieproblematiek, omdat hij beter snapt waar ik vandaan kom."

2Pac

Culturele sensitiviteit binnen teams vergroot het begrip tussen jongeren en professionals.
Verschillende jeugdigen vertellen over ervaringen met professionals die werken in meer cultureel diverse teams, bijvoorbeeld bij de politie of jeugdreclassering. Volgens hen draagt dit bij aan het verkleinen van de afstand tussen hun leefwereld en de strafrechtketen. Het gaat daarbij niet per se om het koppelen van jongeren en professionals met dezelfde culturele achtergrond. Het gaat om de meerwaarde van verschillende perspectieven, ervaringen en kennis binnen een team en het onderling uitwisselen hiervan. Het bewustzijn van professionals dat zij vanuit een bepaald referentiekader oordelen, en een nieuwsgierigheid naar andermans referentiekader, is al een belangrijke stap. Door van elkaar te leren en situaties vanuit meerdere invalshoeken te bekijken, kunnen professionals gedrag beter begrijpen en het vertrouwen van jongeren vergroten.

"Ik zeg niet dat het erg is om een Nederlands persoon als begeleider te hebben. Maar het is wel handig om van alles wat te hebben in een team. Een Nederlandse reclasseringswerker, die kan dan tegen een Marokkaanse zeggen: "Ik heb een cliënt en die gaf dit en dit aan. Hoe kan ik dit aanpakken?"

Joey

"Wat ik in Rotterdam daarom wel goed vind, is dat het multicultureel is; het is juist goed om van alles wat te hebben, want culturen zijn totaal verschillend."

2Pac

3.6. Voorkom een periode van stilstand tijdens het voorarrest en bied perspectief.

Voorarrest voelt voor jongeren als een uitzichtloze periode waarin hun leven stilstaat. Jeugdigen in (langdurig) voorarrest ervaren een pijnlijk contrast tussen hun eigen situatie en de wereld buiten het jeugdstrafrecht: leeftijdsgenoten gaan naar school, halen diploma's, beginnen aan een vervolgopleiding, vinden een bijbaan en bouwen relaties op. Tegelijkertijd is hun eigen leven tijdelijk stilgezet. Een onzeker gevoel over gebrek aan toekomstperspectief (school, baantje, vrienden) wordt versterkt door de onzekerheid over de duur van het voorarrest en het uiteindelijke vonnis.

Juist in deze periode wordt er vaak nog beperkt geïnvesteerd in de ontwikkeling van jongeren. Behandeling, onderwijs, dagbesteding of mogelijkheden om certificaten te behalen, starten vaak pas na een definitieve veroordeling. Hierdoor hebben jongeren het gevoel dat zij kostbare tijd verliezen. Een langdurig voorarrest is daarom in deze levensfase extra ingrijpend. Voor jongeren beslaat een voorarrest van enkele maanden al een substantieel deel van hun leven. Groeimogelijkheden die in deze periode worden gemist, zijn niet eenvoudig in te halen. Hierdoor ervaren jongeren het voorarrest niet alleen als verlies van hun vrijheid, maar ook als een onderbreking van hun persoonlijke ontwikkeling en toekomst.

“Op het moment dat een kind zo lang in afwachting is, gebeurt er niks. Een kind staat stil. Dus het kan ook niet zich verder ontwikkelen. Pas op het moment dat je bent veroordeeld gaan ze investeren in jou in de gevangenis en kan je stappen maken.”

Amy

“Ik vond het wachten tijdverspilling. Eigenlijk is het wachten al een straf, en dan word je daarna nog een keer gestraft. Ondertussen kan je niet werken aan je toekomst. Terwijl ik me allang bij de veroordeling had neergelegd en vooruit wilde met mijn leven.”

Omar

“Je wordt continu geconfronteerd met het feit dat jouw leven stil staat en die van je vrienden niet. Want hun leven gaat door. Zij hebben verjaardagen, hebben feestjes, gaan op vakantie. Je hoort ook al die verhalen. Het contrast is ook gewoon zuur.”

Amy

Ook als jongeren het onderzoek niet in voorarrest afwachten, blijft de impact en onzekerheid groot:

“Jongeren zitten deze periode in grote onzekerheid over hun toekomst. Ze zijn bang voor een strafblad en de gevolgen daarvan voor een studie of een baantje. Ook als ze uiteindelijk geen strafblad krijgen... is de impact van deze periode van onzekerheid blijvend.”

Advocaat

“Jongeren blijven maar met die onzekerheid zitten. Het duurt soms maanden voordat er eens een zitting wordt gepland, of dat je te horen krijgt: we doen er toch niets mee. In de tussentijd willen jongeren allang al het hoofdstuk afsluiten, maar dat gaat niet.”

Advocaat

Het voorarrest biedt juist een kans om jongeren perspectief, ondersteuning en ontwikkelingsmogelijkheden te bieden.
Sommige jeugdigen die al in contact zijn met een jeugdreclasseerder vanwege een eerder delict, krijgen in deze periode van voorarrest al ondersteuning en kunnen persoonlijke stappen zetten. Voor een ander deel van de jongeren, waaronder *first offenders*, ontbreekt deze mogelijkheid. In plaats van de periode van voorarrest vooral te laten draaien om het afwachten van de inhoudelijke zitting, kan deze periode daarom worden gebruikt om al vroeg in te zetten op begeleiding en ontwikkeling.

De benodigde ondersteuning verschilt per jeugdige. Waar de ene jongere behoefte heeft aan behandeling, hulp bij persoonlijke problemen of begeleiding bij het herstellen van relaties, heeft een andere jongere vooral behoefte aan perspectief op de toekomst, bijvoorbeeld door na te denken over onderwijs, stage, werk of andere positieve doelen. Door hier al tijdens het voorarrest aandacht voor te hebben, wordt voorkomen dat jongeren pas na een veroordeling weer in beweging komen.

"Toen ik 14 was hadden ze al met mij kunnen gaan kijken van: 'oké, wat zou je met je school willen doen en hoe gaan we dat doen?'. Je hoeft het niet voor mij voor te kauwen, maar pak me bij wijze van bij mijn handje en zeg: 'Wat heb jij nu nodig om toegelaten te worden op een school? Hoe kom je daarachter?'. Dan ga je de jongere zelf laten nadenken, want zo gaat hij leren en ontwikkelen. Met een plan ga je pas echt rennen voor je toekomst."

Joey

"Ik denk dat de meerderheid die dit systeem meegemaakt heeft die heel veel skills later pas moeten leren. Bijvoorbeeld praten over emoties, dat heb ik nu pas geleerd. En al m'n vrienden buiten die al gingen werken, solliciteren. Daar had ik meer op voorbereid willen worden. Dat is denk ik ook waarom veel mensen weer teruggaan naar het criminele leven. Want je komt buiten en dan sta je er weer alleen voor, terwijl je juist mee wil doen met iets."

Jason

"Een VOG is voor de meesten het grootste struikelblok. Ze willen weer vooruit, wat van hun leven maken. Maar zonder VOG kunnen ze niet eens aangenomen worden bij een stage en hun studie afronden. Het zou waardevol zijn om daar al veel eerder met jongeren over in gesprek te gaan."

Advocaat

4. PERSPECTIEF VAN JEUGDIGEN OP KETENPARTNERS

In dit hoofdstuk zetten we het perspectief van de jeugdigen op verschillende ketenpartners centraal. Hierbij benoemen we concrete positieve punten en aandachtspunten zoals verwoord door de deelnemers aan het onderzoek.

4.1. Politie

Het verschilt sterk hoe sensitief agenten zijn in de omgang met jeugdigen. We horen van jeugdigen dat een deel van de agenten heel goed een persoonlijke connectie weet te maken: de 'good cop' die bleef glimlachen tijdens de arrestatie, de agent die de jongere herkende en met humor connectie maakt, de agent die rustig vraagt wat hij/zij te eten wil, het politieteam die de jonge verdachte op zijn gemak stelde door hem met hen te laten mee-eten. Een te autoritaire of onpersoonlijke houding leidt volgens jeugdigen juist tot meer weerstand, waardoor ze minder willen meewerken.

Verwachtingsmanagement is bij elke stap in het proces essentieel. Vertel bijvoorbeeld vooraf duidelijk dat een jongere na verhoor direct in voorarrest kan worden verplaatst. Ook een uitleg van de ten laste legging in begrijpelijke taal, los van artikelnummers en het opsommen van rechten, is belangrijk. Evenals duidelijkheid over de huis- en procesregels. Juist wispelturigheid in regels (bijvoorbeeld of je wel of niet mag roken) zorgt voor frustratie en onbegrip.

Het moment van arrestatie en overnachten in een politiecel is zeker voor *first offenders* erg ingrijpend om mee te maken. Zeker jeugdigen die van hun bed zijn gelicht omschrijven dit als traumatisch, voor zowel henzelf als familieleden. Ook het verblijven op een politiecel ervaren veel *first offenders* en jongeren onder de 16 jaar als ingrijpend en heftig. Jeugdigen zijn daarom veelal positief over een minimumleeftijd voor reguliere politiecellen en/of speciale jeugdcellen (met comfortabelere voorzieningen en enige mogelijkheid om bezig kunnen zijn). Voor jeugdige verdachten die het proces al vaker hebben meegemaakt, is het verblijf in een politiecel nog steeds vervelend, maar maakt het minder indruk doordat ze weten wat ze kunnen verwachten.

Bij een verhoor ervaren veel jeugdigen grote druk om niet het verkeerde te zeggen. Sommigen zijn bang om leugenachtig over te komen, zelfs als ze de waarheid spreken. Dit is mede de reden dat ze zich voortdurend op het zwijgrecht beroepen. Bovendien is de voorbereidingstijd met (piket)advocaten vaak erg kort. Een vertrouwensband met de advocaat mist veelal nog, bijvoorbeeld bij *first offenders*. Hierdoor gaan jeugdigen vaak met wantrouwen of een gesloten houding het verhoor in.

"Die politieagent die mij aanhield was gewoon heel lief, heel vriendelijk en gaf me geen één keer het moment dat hij me aankeek alsof ik een monster was ofzo. Het voelde als een opluchting, omdat ik nare ervaringen had in de gesloten jeugdzorginstelling. Door het menselijke contact voelde ik me minder veroordeeld."

Amy

4.2. Het Openbaar Ministerie

Jongeren ervaren het OM als een onbekende organisatie die ver van hen afstaat. Het contact met het OM verloopt grotendeels via brieven, en persoonlijk contact met de officier van justitie blijft meestal beperkt tot de zitting. Omdat de officier hen vooral vanuit het dossier benadert, ervaren jongeren dat zij worden beoordeeld op basis van een beperkt beeld van wie zij zijn. Door de grotere afstand tot het OM vertellen meerdere jongeren dat ze niet goed snappen wie de officier van justitie is, wat het OM is en/of wat hun rol is in het strafproces.

De communicatie van het OM sluit onvoldoende aan bij het begrip van jongeren. Veel jongeren begrijpen de juridische taal van het OM onvoldoende, zowel in schriftelijke communicatie als tijdens zittingen. Zonder ondersteuning van bijvoorbeeld een advocaat of jeugdreclasseerder weten zij regelmatig niet wat er bedoeld wordt. Hoewel er al stappen worden gezet om de communicatie tijdens zittingen begrijpelijker te maken, is het taalgebruik voor jeugdigen op veel momenten nog te uitdagend.

Jeugdigen zijn positiever over de OM-hoorzitting. Doordat de zaak in een meer informele en laagdrempelige setting wordt behandeld, ervaren jongeren minder afstand tot de professional en voelen zij zich vaak meer op hun gemak. Dit biedt hen meer ruimte om hun verhaal te vertellen, vragen te stellen en geeft zo het gevoel dat ze gezien worden.

Het requisitoir van de officier aan het einde van de zitting ervaren sommige jongeren als zeer confronterend. In dit moment ervaren jeugdigen vaak dat hun gehele identiteit wordt gereduceerd tot de fout(en) die ze zijn begaan. Dit is voor jongeren extra heftig omdat ze nog volop in hun sociaal-emotionele ontwikkeling zitten en veel bezig zijn met hoe zij door anderen worden gezien.

Jeugdigen zijn zeer positief over snelle afhandeling met ZSM op het politiekantoor. Via ZSM (Zorgvuldig, Snel en op Maat) worden veelvoorkomende strafzaken snel en gezamenlijk beoordeeld. Het OM neemt de beslissing over de afdoening van de zaak, waarbij de politie en de RvdK advies geven en de politie de ZSM-afhandeling op het politiebureau faciliteert. Jeugdigen waarderen hierbij met name de mogelijkheid om via beeldbellen te horen wat het vervolg van hun zaak is. Dit ervaren zij als prettig, onder meer omdat zij daarvoor niet naar een andere locatie hoeven te reizen.

"Ik vond het [ZSM] top, want ik hoefde niet helemaal naar het cellencomplex van de rechtbank. (...) Dit was me nu allemaal bespaard doordat ik direct kon beeldbellen. Dit zijn de feiten en bij deze gaan we jou nog verlengen. Dat was echt top man. Dat moeten ze altijd doen bij het beginproces."

James

"Het Openbaar Ministerie... dat is iets met de rechters toch?"

Omar

"Dan gaat hij drie pagina's vol ratelen hoe slecht je in je leven bezig bent. Terwijl jij zoiets hebt van: 'Ja, maar dit zijn alleen de stukken uit mijn leven die niet goed gegaan zijn. Nu lijkt het echt alsof ik een monster ben."

Abdi

"Mijn meest indrukwekkende ervaring? Dat was met de officier van justitie. Die werd gewoon boos. Die schoot me uit voor snotneus en rotjong tijdens de zitting. In mijn ogen wil je me zeg maar een beetje voor schut zetten. Ik was 13, echt zo onprofessioneel."

James

4.3. Raad voor de Kinderbescherming

Voor veel jongeren voelt de RvdK niet als een organisatie die er voor hen is, maar als een onderdeel van het strafrechtsysteem dat mede bepaalt wat er met hen gebeurt. Door de adviserende rol aan de rechter voelt de Raad voor hen als 'onderdeel van de vijand'. Hierdoor beginnen jongeren met veel wantrouwen aan gesprekken met de RvdK. Het negatieve imago van de RvdK wordt versterkt door verhalen die jongeren onderling delen. Nog voordat zij zelf met de RvdK in gesprek gaan, horen sommige jongeren van leeftijdsgenoten in voorarrest dat de RvdK 'alleen maar uit is op opsluiting'. Deze verhalen versterken het wantrouwen waarmee zij het gesprek ingaan.

Door het contrast tussen een prettig gesprek en negatief advies voelen jongeren zich onbegrepen. Veel jongeren ervaren de gesprekken met medewerkers van de RvdK wel als prettig. Zij beschrijven medewerkers als vriendelijk, geïnteresseerd en respectvol. Juist daarom komt een, in de ogen van jeugdigen, kritisch of ingrijpend advies vaak onverwacht en voelen ze zich soms verraden. Jeugdigen hebben het gevoel dat de Raad voor de Kinderbescherming hen steeds afrekent op hun (papieren) verleden. Volgens veel van hen is het advies van de RvdK vooral gebaseerd op dossiers, eerdere incidenten en oude rapportages. Zij hebben het gevoel dat hun ontwikkeling, de context van het delict en wat zij tijdens het gesprek hebben verteld, onvoldoende terugkomen in het rapport.

Jeugdigen ervaren een drempel om het rapport van de Raad te lezen. De omvang en het taalgebruik maken het lastig voor een deel van de jeugdigen om het rapport goed te begrijpen. Hierdoor controleren jongeren vaak niet of hun verhaal correct is weergegeven. Bovendien snappen ze niet altijd waarom het nuttig is om dit zelf door te nemen.

Enkele jongeren met een cultureel diverse achtergrond vinden het lastig dat hun gedrag of thuissituatie enkel wordt beoordeeld vanuit een referentiekader. Zij hebben het gevoel dat bepaalde opvoednormen of culturele gebruiken onvoldoende in hun context worden geplaatst, waardoor sneller negatieve conclusies worden getrokken. Zo vertelt een jongere dat een hardhandige tik van zijn Marokkaanse vader door hulpverlenende instanties als traumatisch werd genoteerd, en volgens hem daarmee niet in de juiste culturele context is geplaatst. Volgens deze jongeren kan meer culturele sensitiviteit bijdragen aan een eerlijkere interpretatie van hun verhaal.

Verschillende jongeren vinden het prettig als een vertrouwenspersoon tijdens het gesprek met de RvdK aanwezig is. Bijvoorbeeld om misverstanden te voorkomen en ervoor te zorgen dat belangrijke informatie juist wordt geïnterpreteerd. Ze vinden het gek dat bij andere gesprekken er wel een derde persoon bij zit, maar bij dit gesprek niet.

"De Raad voor de Kinderbescherming pakt maar alles vanuit het verleden om toch maar iets op papier te krijgen. Zo werkt het leven niet, vriend. Ze moeten maar naar mij kijken als individu."
Yoran

"Het was echt een heel dik rapport, wel vijftig pagina's. Met veel herhaling ook. Ik heb gewoon een paar pagina's opengeslagen. Ik weet wel wat ik gedaan heb. Waarom zou ik dat dan lezen."
Omar

"Ik vertelde de Raad dat ik de achtervolging spannend vond. Omdat ik niet gepakt wilde worden natuurlijk. Toen las ik in mijn rapport terug dat ik 'kickte op criminaliteit'. Het voelde alsof ze al met een vooroordeel het gesprek ingingen om mij zo zwaar mogelijk te straffen."
2Pac

4.4. Rechtbank

Het taalgebruik en de formele inrichting van de rechtbank vergroot de afstand tussen jongeren en de rechter. Een bezoek aan de rechtbank voor de inhoudelijke zitting en pro-forma zittingen maakt op veel jongeren grote indruk. Toga's, de verhoogde positie van de rechter(s), de beklaagdenbank en de formele setting versterken het gevoel dat zij tegenover het systeem staan. Door het formele taalgebruik begrijpen ze soms ook niet goed wat er wordt gezegd en wat dit voor hen betekent. Jeugdigen die vooraf samen met hun advocaat oefenen of uitleg krijgen over (de mensen in) de rechtszaal, ervaren de zitting als minder spannend. De laagdrempelige settingen van buurtrechtbanken, de zittingen met de rechter-commissaris en de OM-hoorzitting laten zien dat het ook anders kan.

We horen positieve verhalen van advocaten en jeugdigen over kinderrechters. Deze kinderrechters weten jongeren vaak goed op hun gemak te stellen. Interacties lopen vaak veel soepeler doordat zij opgeleid zijn om met jongeren om te aan. De jeugdigen vinden het over het algemeen prettig wanneer rechters expliciet vragen of de jongere het begrijpt en de tijd nemen om iets extra uit te leggen.

De periode tussen de zitting en het vonnis veroorzaakt veel onzekerheid en stress. Voor veel jongeren is de wachttijd na de zitting een van de meest stressvolle periodes van het strafproces. Zelfs een wachttijd van twee weken wordt als lang ervaren, omdat zij in onzekerheid verkeren over hun toekomst en geen idee hebben wat de uitspraak zal zijn. Het uitblijven van communicatie in deze periode versterkt het gevoel van machteloosheid. Jongeren geven aan dat een directe uitspraak, of wanneer dat niet mogelijk is een tussentijds contactmoment, veel onrust zou kunnen wegnemen.

Een deel van de jeugdigen wil voor het aanhoren van hun vonnis niet opnieuw naar de rechtbank. Verschillende jongeren geven aan dat een telefonische terugkoppeling of een persoonlijk gesprek voldoende is om de uitspraak te horen. Ze zijn niet altijd bereid om opnieuw een lange dag onderweg te zijn naar de rechtszaal. Enerzijds omdat dit een lange, intense dag in het DV&O busje bespaart, en anderzijds omdat ze geen meerwaarde zien in het persoonlijk aanwezig zijn. Het gaat immers om het horen van een uitspraak waar ze geen invloed meer op hebben.

“Dat is heel nice, dat die rechter gewoon naar mij vroeg van: ‘Snap je het? Anders leg ik het nog een keer uit.” Ik zie daarin wel echt een duidelijk verschil. Toen ik jonger was werd dat niet echt gedaan. De zittingen toen ik al ouder was gebeurde dat veel meer.”

2Pac

“Mijn uitspraak ben ik nooit naartoe gegaan. Wat heb ik daar te zoeken?”

Yoran

"Het is belangrijk om je als rechter in de leefwereld van jongeren te verplaatsen. Als zo’n jongere tegen een rechter zegt ‘Ja, je weet toch man.’. Dan zeggen sommige rechters iets als: ‘Ik ben hier niet van gediend. Ik ben niet je vriendje en dat moet je niet tegen me zeggen.’ En dan denk ik, je moet je een beetje verplaatsen in zo’n jongere daarin, want zo praten ze gewoon. Zo maak je die afstand alleen maar groter."

Advocaat

4.5 Advocatuur

De advocaat is vaak de belangrijkste vertrouwenspersoon binnen het strafproces, zeker voor *first offenders*. We horen van meerdere jeugdigen positieve verhalen over hun advocaat: een professional die echt voor hen streed, tijd vrij maakte en persoonlijk contact maakte. Bij jeugdigen die al eerder veroordeeld zijn, wordt deze rol soms deels ingenomen door de jeugdreclassering, met wie soms al een vertrouwensband bestaat. Voor jongeren die voor het eerst met het strafrecht in aanraking komen, is de advocaat vaak de enige professional die gedurende het proces naast hen staat. Dit maakt de relatie tussen de advocaat en *first offender* extra bepalend voor hoe deze jongeren het strafproces beleven.

Vooral first offenders ervaren afstand tot een toegewezen piketadvocaat. *First offenders* hebben nog geen eigen advocaat en ontmoeten vaak voor het eerst een onbekende advocaat op het politiebureau. Jongeren hebben nog geen vertrouwensband opgebouwd met deze advocaat en de advocaat krijgt weinig tijd om de jongere goed voor te bereiden. Uitspraken als *"je krijgt een advocaat van ons"* versterken het gevoel dat de advocaat bij hetzelfde systeem hoort als politie en justitie. Bovendien heeft de piketadvocaat tijdens het verloop van het onderzoek geen officiële status, waardoor contactmomenten ontbreken. Jongeren die een vaste advocaat hebben, bijvoorbeeld doordat zij eerder met justitie in aanraking zijn geweest, ervaren vaak meer vertrouwen.

Jongeren waarderen advocaten die investeren in een vertrouwensband. Volgens jeugdigen ontstaat vertrouwen in hun advocaat niet vanzelf. Vaak voelt een advocaat namelijk vooral als onderdeel van het vijandige systeem, bijvoorbeeld door hun formele taalgebruik en de toga's. Zij waarderen advocaten die voldoende tijd nemen voor persoonlijk contact, zich verdiepen in de jongere als persoon en ook belangstelling tonen voor onderwerpen die losstaan van de strafzaak. Ook waarderen jeugdigen het wanneer advocaten proactief contact zoeken. Een flexibele manier van communiceren, bijvoorbeeld via WhatsApp, helpt om contact met de advocaat toegankelijker te maken.

De advocaat speelt een cruciale rol als vertaler van het strafproces. Voor veel jongeren is de advocaat niet alleen juridisch vertegenwoordiger, maar ook degene die ingewikkelde procedures, juridische termen en beslissingen begrijpelijk maakt. Jongeren waarderen advocaten die actief controleren of zij alles begrijpen, jargon direct vertalen en ingewikkelde en/of nieuwe situaties in het proces stap voor stap uitleggen. Ook stellen jongeren het op prijs als er genoeg aandacht is vanuit advocaten om hen voor te bereiden op een rechtszaak, al is de tijd hiervoor vaak schaars. Dit geeft jeugdigen meer grip op het strafproces en ze voelen zich beter in staat om ook zelf een actieve rol te vervullen in hun eigen strafzaak.

"Ze dacht echt met me mee. Ze was streng maar rechtvaardig. Ze zei ook van: 'Ik verplicht jou om weer een opleiding te gaan volgen. Ik neem geen genoegen mee als jij geen opleiding volgt.' Dus ik voelde ook een soort loyaliteit of verplichting om mijn best te doen voor haar."

Amy

"Piketadvocaten zijn een knelpunt bij jeugdige verdachten. Soms krijg ik slechts 10 minuten om me met een jongere op het bureau voor te bereiden op een verhoor, wat onvoldoende is om een vertrouwensband op te bouwen en het hele traject uit te leggen. En piketadvocaten hebben geen officiële status, terwijl de onzekerheid na het verhoor voor ouders en jongeren het grootst is."

Advocaat

4.6. Reclassering

De relatie met de jeugdreclassering is sterk afhankelijk van de individuele jeugdreclasseerder. Jongeren beschrijven zeer uiteenlopende ervaringen met de jeugdreclassering. We horen hele positieve verhalen over jeugdreclasseerders als betrokken begeleiders die voor de jongeren echt een verschil hebben gemaakt. Andere reclasseerders worden vooral gezien als afstandelijke controleurs die enkel toezien op de naleving van regels en afspraken.

De meest positieve ervaringen hebben jongeren met jeugdreclasseerders die investeren in een persoonlijke relatie. Zij worden omschreven als warm, benaderbaar en oprecht betrokken. Deze professionals denken mee over oplossingen, zoeken actief naar verbinding en zijn eerlijk richting jongeren. Juist de combinatie van vertrouwen en duidelijke grenzen zorgt ervoor dat jongeren zich serieus genomen voelen.

Cultureel diverse teams versterken het begrip voor de leefwereld van jongeren. Verschillende jongeren benoemen dat jeugdreclassering een organisatie is met relatief (cultureel) diverse teams. Zij ervaren dit als een meerwaarde, omdat reclasseerders met verschillende achtergronden elkaar kunnen helpen om gedrag en situaties beter in de juiste culturele en sociale context te plaatsen. Volgens jongeren vergroot dit het wederzijds begrip.

Continuïteit in de begeleiding versterkt het vertrouwen en voorkomt dat jongeren steeds opnieuw een verhaal moeten vertellen. Voor jongeren die meerdere strafzaken doorlopen, is een vaste jeugdreclasseerder van grote waarde. Een bestaande vertrouwensrelatie voorkomt dat jongeren telkens opnieuw hun verhaal moeten vertellen en maakt het gemakkelijker om de begeleiding en een ingezette positieve ontwikkeling voort te zetten. Volgens jongeren draagt deze continuïteit bij aan meer vertrouwen en een betere samenwerking.

"De mensen voeren gewoon lieve gesprekken met je. Ze zijn altijd bereid om je te helpen zolang ik het goed doe."

Omar

“Zij was gewoon recht voor zijn raap, geen blad voor de mond, streng, rechtvaardig en ging gewoon voor mij strijden om daar weg te kunnen gaan. Dat werkte voor mij gewoon heel erg goed.”

James

“*Reclassering doet geen ene flikker. Het zijn toezichthouders. Ze zijn geen maatschappelijk werkers."*

Amy

“Kijk, jeugdreclassering is op papier heel goed, maar in de praktijk werkt het voor geen ene meter. Ze blijven maar doorzeuren over dingen waar je allang vrijgesproken voor bent.”

Yoran

4. BESCHOUWING PERSPECTIEF SLACHTOFFERS

Het doel van dit onderzoek was niet alleen om het perspectief van de jeugdige als afnemer van de jeugdstrafrechtketen in kaart te brengen, maar ook het perspectief van slachtoffers. We focussen ons hierbij op jonge slachtoffers van jeugdcriminaliteit. Door een moeizaam verlopen wervingsproces is het helaas niet gelukt om jonge slachtoffers zelf te spreken. Wel hebben we interviews afgenomen met twee slachtofferadvocaten en de moeder van een slachtoffer (meisje, 13 jaar). Dit heeft een aantal waardevolle inzichten opgeleverd in hun ervaringen en behoeften. Omdat deze inzichten gebaseerd zijn op een beperkt aantal gesprekken en daarmee enkel indicatief zijn, formuleren we op basis hiervan geen afzonderlijke adviezen.

Essentie

De gesprekken laten zien dat er binnen de jeugdstrafrechtketen verschillende waardevolle contactmomenten en interventies bestaan die kunnen bijdragen aan het herstel van jonge slachtoffers van jeugdcriminaliteit (hierna: slachtoffers). Door deze momenten, ervaren slachtoffers en hun ouders/opvoeders meer steun en meer grip op het proces. Wanneer deze momenten ontbreken, dan leiden onzekerheid, een gebrek aan informatie en het uitblijven van erkenning volgens een ouder en slachtofferadvocaten vaker tot een negatievere ervaring van het strafproces.

Een belangrijk uitgangspunt is dat het werken met jonge slachtoffers een andere professionele houding vraagt dan het werken met volwassenen slachtoffers. Volgens de slachtofferadvocaten moeten professionals vaker uit een puur zakelijke rol stappen en meer aandacht hebben voor het welzijn van het kind. Jonge slachtoffers zijn extra kwetsbaar en hebben behoefte aan duidelijke uitleg, persoonlijke aandacht en communicatie die aansluit bij hun belevingswereld.

Belangrijke (contact)momenten in het proces voor jonge slachtoffers zijn:

1. **Het eerste contact met politie.**
   Het eerste contact met politie, bijvoorbeeld tijdens aangifte en/of getuigenverklaring op het politiekantoor, is cruciaal voor hoe het slachtoffer het verdere proces beleeft. Ten eerste is een kalme, geruststellende houding van politieagenten waardevol voor jonge slachtoffers. Door het incident zijn slachtoffers mogelijk erg ontdaan of getraumatiseerd. Vertrouwen in de eerste professionals die ze tegenkomen is belangrijk. Zo vertelt de moeder van een slachtoffer dat de nuchtere, prettige houding van de agent tijdens het verhoor haar dochter op haar gemak stelde. Daarnaast is het op dit moment belangrijk dat het slachtoffer uit het politiekantoor vertrekt met een duidelijk zicht op het proces: wat ze kunnen verwachten, wat ze zelf nog kunnen ondernemen en wanneer er contact met hen opgenomen wordt. Niet alleen richting de ouder/verzorger, maar ook richting het slachtoffer. Zo beginnen ze de afwachting van het onderzoek met een gevoel van overzicht en controle over het proces.

2. **Contact tijdens het politieonderzoek.**
   De periode na de aangifte kan een stressvolle periode zijn. Het is een periode van grote onzekerheid in afwachting van het onderzoek en verloop van het proces. Informatie verkrijgen over het onderzoek is nu sterk afhankelijk van de proactieve houding van het slachtoffer, de ouder en/of advocaat. Proactieve informatie ontvangen vanuit de politie of het OM kan enorm geruststellend zijn in deze periode. Vaak gebeurt dat alleen bij zwaardere vergrijpen. Slachtoffercoördinatie vanuit de politie of het OM is ook bij lichtere vergrijpen belangrijk. Ook kan het gevoel van

onveiligheid nog groot zijn in de onderzoeksperiode. Mogelijk komen de jeugdige verdachten uit de buurt en/of komen slachtoffers hen tegen op school. Niet weten of en wanneer de verdachte wordt vervolgd vergroot de onzekerheid.

"De dader was onderdeel van een groepje jongeren dat vaak bij ons in de buurt rondhing. M'n dochter durfde nauwelijks meer naar buiten. We moesten via-via horen dat er al was besloten dat de dader niet vervolgd werd. Het werd afgedaan met een mediationgesprek, maar het duurde een tijdje voordat wij dat belletje kregen. Tot die tijd wisten we eigenlijk niets."

Moeder slachtoffer

3. **Mediation**
   Mediation is een waardevolle en effectieve stap voor jeugdige verdachten én jonge slachtoffers. Het slachtoffer krijgt de mogelijkheid om de (vermeende) dader rechtstreeks te ontmoeten, elkaar aan te kijken en eventuele spijt of berouw te zien. Dit is een belangrijke stap in het herstel voor het slachtoffer. Mediation is nog geen standaardprocedure in de jeugdstrafrechtketen, en wordt vaak vrij laat in het proces ingezet. Volgens de gesproken advocaten is mediation juist ook eerder in het proces waardevol, los van de verdere vervolging van de daders. Daarom zou het laagdrempeliger moeten zijn om mediation in te zetten.

"Zo'n lange periode van stress en onzekerheid was eigenlijk direct afgerond door mediation. Het meisje gaf haar excuses. Maar het was vooral te zien dat ze spijt had en dat zag mijn dochter ook. Daarna was het eigenlijk meteen prima. De schadevergoeding was ook direct afgehandeld ter plekke met een tikkie. Toen konden we weer door."

Moeder slachtoffer

4. **Schadevergoeding**
   De afhandeling van de schadevergoeding heeft meer betekenis dan alleen de financiële compensatie. De schriftelijke erkenning namens de staat ervaren slachtoffers als een belangrijke stap in het herstelproces, zelfs wanneer een strafzaak later wordt geseponeerd. Slachtofferadvocaten vragen mede daarom regelmatig al vroeg in het traject een voorschot aan bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven om de lange doorlooptijden van het strafproces te overbruggen.

5. **Voorgesprek met officier van justitie**
   Advocaten sturen graag aan op een voorgesprek met de officier van justitie. Dit biedt een zeldzaam moment waarop de volledige aandacht uitgaat naar het slachtoffer. Hoewel jonge slachtoffers dit soms spannend vinden, helpt dit bij het vormen van realistische verwachtingen over de strafzaak. Slachtoffers vinden de relatief lage straffen voor minderjarige verdachten vaak moeilijk te begrijpen, gezien de grote impact die het delict op hun eigen leven heeft gehad. Een gesprek met de officier kan het begrip vergroten.

6. **OM-hoorzittingen**
   De toenemende inzet van OM-hoorzittingen kan door slachtoffers als negatief worden ervaren. Slachtoffers en hun advocaat mogen daarbij niet aanwezig zijn en hun spreekrecht kan dus niet worden uitgeoefend. Juist het spreekrecht is een belangrijke stap in het herstel van slachtoffers.

7. **Communicatie via advocaat**
   Net als bij jeugdige verdachten heeft de advocaat voor jonge slachtoffers de belangrijke rol van vertaler van het proces. Advocaten maken formele brieven en procedures begrijpelijk voor jonge slachtoffers en hun ouders, en filteren soms zelf

welke communicatie vanuit het OM relevant is voor hen. Hoewel er andere mogelijkheden zijn om informatie over het strafproces of hun eigen aangifte te vinden, zoals via MijnSlachtofferzaak of door zelf te bellen naar de politie, doen jongeren dit mogelijk zelden. Daarbij verloopt de primaire communicatielijn met het slachtoffer soms noodgedwongen via WhatsApp, of fysieke afspraken op kantoor of bij de jongere thuis, aangezien deze doelgroep simpelweg niet reageert op e-mails of brieven.

8. **Nazorg**
   Een deel van de slachtoffers heeft behoefte aan erkenning en een luisterend oor vanuit de keten. SlachtofferhulpNL kan hierin een belangrijke rol spelen. Bijvoorbeeld door het bieden van een luisterend oor, tips voor het verwerkingsproces en suggesties voor verdere ondersteuning. Wel is het daarvoor belangrijk dat slachtoffers en hun ouders snappen wat SlachtofferhulpNL voor hen op dit gebied kan betekenen en wat binnen hun capaciteit ligt. Daarnaast is het in sommige zaken ook belangrijk dat de politie het gevoel geeft dat je beschermd wordt. Denk aan een informeel praatje met een wijkagent over hoe het gaat en of ze iets voor je kunnen doen.

   "Ik had wel behoefte aan wat nazorg, dat ze gewoon nog een keertje bellen hoe het met haar gaat... [...] Slachtofferhulp had wel contact met mij gezocht. Maar dat heb ik afgewezen. Praten met hen was niet voldoende geweest. Mijn dochter had traumatherapie nodig."
   Moeder slachtoffer

9. **Bij jeugdige slachtoffers is het strafproces extra complex door de sterke betrokkenheid van ouders en de overlap tussen slachtoffer- en daderschap.**
   De gesprekken laten zien dat de context van jeugdige slachtoffers het proces extra complex kan maken. Ouders of verzorgers zijn vrijwel altijd nauw betrokken en vormen daarmee zelf een belangrijke afnemer van de jeugdstrafrechtketen. Hun betrokkenheid is voor slachtoffers noodzakelijk om hen te ondersteunen tijdens het proces en beslissingen te nemen, maar dit gaat vaak gepaard met sterke emoties van ouders en frustraties over wachttijden en procedures. Daarnaast kunnen situaties ontstaan waarin jongeren tegelijkertijd slachtoffer én verdachte zijn. In dit soort gevallen is het volgens de gesproken advocaten belangrijk dat voor alle betrokkenen duidelijk is vanuit welke rol zij op welk moment worden benaderd, zodat onzekerheid, onduidelijkheid en gevoelens van onveiligheid zoveel mogelijk worden beperkt.

5. DE AFNEMER CENTRAAL - PROCESREFLECTIE

In de uitvoering van dit onderzoek vielen ons – in de aanvulling op de resultaten uit de interviews - een aantal aanvullende dingen op die van waarde kunnen zijn voor het realiseren van de ambitie 'de afnemer centraal stellen' binnen de jeugdstrafrechtketen. Daarom reflecteren we in dit hoofdstuk op het doorlopen traject en delen we enkele van onze observaties.

Het waardevolle perspectief van jongeren zelf

Alle ketenpartners delen de ambitie om de stem en beleving van jongeren een grotere, meer invloedrijke rol te geven binnen de jeugdstrafrechtketen. Dit onderzoek laat zien dat jongeren (verdachten, veroordeelden en slachtoffers) het jeugdstrafrecht fundamenteel anders ervaren dan volwassenen. Dit benadrukt hoe belangrijk het is om hun perspectief structureel inzichtelijk te maken en te betrekken bij eventuele veranderingen. Zonder deze actieve inbreng blijft er een blinde vlek bestaan, wat het optimaal functioneren van de keten in de weg staat.

Voorwaarden voor kwalitatief contact met jonge afnemers

Het is een uitdaging om jongeren hun beleving van en ideeën over het jeugdstrafrecht te laten delen. Vooral tijdens of vlak na een strafzaak vinden zij het moeilijk om hier vrijelijk op te reflecteren. Vanuit onze onderzoekservaringen formuleren we een aantal factoren om deze drempel te verlagen:

- Voer interviews/gesprekken op een bekende, vertrouwde situatie. Nodig jongeren bij voorkeur niet uit op een locatie die zij direct associëren met één van de ketenpartners.
- Organiseer een kort voorbereidend gesprek met een bekende, vertrouwde contactpersoon over de inhoud en verwachtingen bij het interview (bijvoorbeeld een professional waar ze al vaker contact mee hebben, zoals een jeugdreclasseerder, of een andere begeleider). De jongere moet een helder beeld hebben van het doel en de inhoud van het interview.
- Bied een eerlijke vergoeding voor het delen van hun verhaal, perspectief op de jeugdstrafrechtketen en adviezen. Jongeren maken tijd vrij om mee te werken en verdienen daarvoor – net als de volwassenen die hier professioneel mee bezig zijn – een vorm van compensatie.
- Deel proactief informatie over hoe de resultaten uit het interview worden verwerkt, hoe de resultaten worden gedeeld binnen de keten en wanneer en in welke vorm zij een terugkoppeling van de resultaten (kunnen) ontvangen. Het bewaken van de anonimiteit van deelnemers is hierbij essentieel.

Drempels bij het betrekken van jongeren binnen de huidige keten.

Buiten de reguliere werkzaamheden blijkt het lastig om contact te leggen met jonge afnemers (verdachten, daders en slachtoffers) binnen de jeugdstrafrechtketen. Hoewel diverse professionals binnen de keten dagelijks met deze doelgroep werken, is de toegang tot jongeren via deze professionals beperkt. Zij ervaren weinig ruimte of urgentie om jongeren te benaderen voor breder onderzoek of participatietrajecten. Als externe onderzoekspartij kunnen wij de exacte oorzaken hiervan niet met zekerheid vaststellen. Wel zagen wij bij de ketenpartners een aantal breed gedeelde drempels:

- De urgentie en het doel van dit onderzoek (de afnemer centraal stellen) wordt wel erkend, maar de ruimte om hier actief zelf aan bij te dragen buiten de reguliere werkzaamheden was beperkt door capaciteitsproblemen of andere prioriteiten.

- Voor sommige ketenpartners voelde dit ketenoverkoepelende onderzoek niet direct relevant (‘het doel is ketenoverkoepelend, dit gaat niet uitsluitend over ons’) wat de bereidheid om actief deelnemers te werven beperkte.
- Bij een deel van de organisaties vormen jongeren geen duidelijk afgebakende doelgroep, waardoor het organisatorisch ingewikkeld was om hen gericht te vinden en te betrekken.

Deze factoren samen maken het ook voor de toekomst een uitdaging om jonge afnemers structureel te betrekken bij de verbetering van de jeugdstrafrechtketen.

Structureel betrekken van de sociale omgeving van jeugdigen en jonge slachtoffers.
Dit onderzoek biedt onvoldoende basis voor gefundeerde uitspraken over de toegevoegde waarde van, en mogelijke drempels bij, het betrekken van de sociale omgeving bij het thema 'de afnemer centraal'. Binnen de jeugdstrafrechtketen bestaan zeer beperkte mogelijkheden om deze groep direct te benaderen. De werving verliep daarom noodgedwongen via jonge deelnemers aan het onderzoek zelf en via het directe netwerk van de opdrachtgever en Youngworks. Via deze weg hebben we helaas te weinig contact kunnen leggen met ouders, verzorgers en andere belangrijke naasten van de jeugdigen en jonge slachtoffers.

Een bijzondere positie hebben advocaten, die we vanwege hun (vaak) grote rol in de procesbeleving van jongeren een waardevol aanvullend perspectief inbrengen. We spraken diverse advocaten die het belang van de ambitie ‘de afnemer centraal stellen’ onderschrijven en hier graag een bijdrage aan leveren. Het is waardevol om deze beroepsgroep structureel te blijven betrekken binnen het programma ‘Jeugdketen op het Juiste Pad’.

BIJLAGE 1: WERKWIJZE

Kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van afnemers in de jeugdstrafrechtketen
Het programma 'Jeugdketen op het Juiste Pad' in de regio Noord-Holland richt zich op het verbeteren van de jeugdstrafrechtketen met een geïntegreerde en mensgerichte aanpak. Een van de ambities binnen dit programma is om de afnemer (jeugdigen en slachtoffers), centraal te stellen. Om deze ambitie waar te maken, heeft het Ministerie van Justitie en Veiligheid aan Youngworks gevraagd om onderzoek te doen naar de ervaringen en waardering van jeugdigen, slachtoffers en hun omgeving binnen de jeugdstrafrechtketen. In dit traject brengen we factoren in kaart die de tevredenheid van het strafproces beïnvloeden voor jeugdigen, om zo handvatten te bieden voor verbetering van de dienstverlening.

Onderzoeksvraag
Hoe ervaren jeugdigen de jeugdstrafrechtketen en welke kansen liggen er om de tevredenheid van het strafproces te vergroten?

Aanpak: individuele diepte-interviews met afnemers strafrechtketen
We spraken met de volgende deelnemers:

- **Jeugdigen** We spraken met 10 jeugdigen, waarvan 9 mannen en 1 vrouw. Elk van hen hebben een dagvaarding gehad en zijn veroordeeld voor hun delict(en). De meeste van hen hebben hun straf inmiddels uitgezeten en zijn vrij, variërend van een vrijlating van enkele maanden tot enkele jaren voor dit gesprek. 9 van de jeugdigen geworven via de stichting YOPE, 1 jeugdige via Jeugdreclassering. We spraken met hen fysiek af op het kantoor van YOPE.
- **Omgeving** We spraken in totaal met vier advocaten (waarvan twee slachtofferadvocaten), een zorgcoördinator in het mbo-onderwijs, een betrokken familielid van een jeugdige die nog vastzit, en een moeder van een slachtoffer van 13 jaar van jeugdcriminaliteit.

Hun anonimiteit van deelname werd benadrukt. Jeugdigen kozen zelf hun eigen pseudoniem. Alle deelnemers ontvingen een vergoeding voor hun deelname.

In gesprek over de jeugdstrafrechtketen
De gesprekken duurden 60-75 minuten en vonden zowel fysiek (jeugdigen en moeder slachtoffer) als online (professionals) plaats in april, mei en juni 2026. De volgende topics kwamen aan bod:

1. Kennismaking en bredere blik op de strafrechtketen. Jongeren mochten met ons delen waarvoor ze waren veroordeeld, maar dit was geen vereiste;
2. Inzoomen op de verschillende contactmomenten binnen de strafrechtketen, zoals moment van aanhouding, contact met advocaat en inhoudelijke zitting;
3. Verdiepen op mogelijke verbeteringen vanuit het perspectief van de deelnemer.

Rapportage combineert doelgroepperspectief en expertise Youngworks
Dit rapport is de opbrengst van het gehele traject, waarin we de ervaring van afnemers van de jeugdstrafrechtketen in kaart brengen. We combineren het perspectief van de doelgroep met onze kennis over de jongerendoelgroep en deskresearch. We kunnen in dit rapport geen uitspraken doen over welke verschillen er zijn tussen jongens en meiden. Wel is duidelijk dat jongens en meiden de jeugdstrafrechtketen anders beleven.